

A SZEGEDI

KEGYES TANÍTÓRENDI

NAGY-GYMNASIUM

É V K Ö N Y V E.

185⁵/₆-ik TANÉVRE.

SZEGEDEN,

GRÜNN JÁNOS-FÉLE KÖNYV- ÉS KÖNYOMDA.

1856.

Tartalom:

- Önképzési irányzatok.
 - Statistikai adatok I. Tanárikar 's tantárgyak.
 - II. A' gymnasium állása.
 - III. Tanodai bizottmány.
 - IV. 185⁴/₅-ki tanévben tartott érettségi vizsgálatok eredménye.
 - V. Kivonat az 185⁴/₅. és 185⁵/₆-ki jegyzőkönyvekből.
 - VI. A' második félévi vizsgálatok rende.
 - VII. Sorozati kivonat.
 - VIII. Kötelezett tantárgyak.
 - IX. Taneszközök.
 - X A' szegedi nagy-gymnasiumhoz kötött ösztöndíjak.
 - XI. A' tanoda belső állapota.
 - XII. Kidolgozásra feladott magyar gyakorlatok a' feltanodában.
 - XIII. Az előadott tantárgyak vázlata.
 - XIV. Tanév folytán érkezett fontosabb rendeletek kivonatban.
- Figyelmeztetés.
-

ÖNKÉPZÉSI IRÁNYZATOK.

tanodai évkönyvek igen alkalmas csatornákkul szolgálnak, egyben kívül, arra, hogy koronkint, illető viszonzásul, a' tudományok hol egyik hol másik szakában tett mélyebb buvárlatok eredményeit is közöljék. A' messzebb haladott nőmzetek tanári testületei régóta használják e' módot a' tudományosság hathatós előmozdítására. Ez úton jött nyilván elé számos nagyböcsű monografia, 's nem egy tudományrészlet nyerte tisztább kivilágítását. Nálunk sem hiányzanak a' szép példák nyomán megeredt törekvések.

Mind ennek méltányos elismerése mellett, midőn a' bizalom e' nyilvános tanúságul szolgáló értesítvényben szót-emelésre hí fel, a' cél és eszközök komoly megfontolása s' a' mindenünnen környező viszonyok gondos egybevetése után szerényebb kiinduláspontban állapodott meg elhatározásom. Nem elmecsillogtatásra kecsgettő eszme, hanem azon gondolat szolgált iránytul, hogy a' legfőbb szükségű teendőkre nézve ez által is némi hasznosat fogok lendíthetni.

Ezen elmélködés, bármemyire átgondolt 's átérzett nézletek 's észleletek alapján kelt, bármilly benső meggyőződés szüleménye is, mégsem tart igényt saját leleményi érvényre, sőt inkább örömet támaszkodik az évezredek-igazolta tisztos ódonság tekintélyére, úgymint a' meg nem vesztögetött gondolkodás természetösb nyilatkozataira, 's abban lelendi némi értékét, hogy az elméket szanaszét tévesztő divatvélemények bonyodalmain áttekintve, 's az emberi nőm ös történelmeig nyúlván le, az örökké igaznak, valódi szépnek és jónak, tisztább nyilatkozásaikban, fölismerésére segíteni törekszik. A' kellő irány felfödözésében legtöbbször tétovázó 's gyakran elszedülő ifjú nőmzedékre kíván tehát különösen hatni, megkínálva a' haladni vágyót iránytű-, táveső- és mérőnnal a' szellemi haladás pályáján szükségös tájékozás végett.

Bennünk és kívülünk {számtalan az eszméltető jelenség ama nagy célra, melly felé törekedni feladata a' teremtmények összeségének, 's a' mellyre kisebb nagyobb mértékben, 's erőinek és tehetségeinek arányában minden összemüködik. Bármerre tekints elfogulatlan 's tisztán szemléelő pillantattoddal, mindenütt fölleled e' magasztos cél felé irányzott eszme nyomát, 's ébresztő villanattát; de leghathatósabban tenvalódban érzed buzdító intését. A' fensőbb vágyakban, az alantissággal teljesen ki nem elégíthető tisztább sóvárgásokban nyilatkozik különösen az a' végtelen felé törekvés, ímelly szüintelenül ös eredetéhöz vonzza a' halhatatlan képmást mindaddig, míg ez az alantisság szennyétől el nem torzítva végső sugárig el nem veszté fönségös bélyegét.

Az Alkotó bölcs intézködése szerint minden teremtmény, minden erő 's tehetség. az ő ép valóságában, maga nyilatkoztatja rendöltetését, 's önmagában hordja a' célja felé törekvés ösztönét, melly a' kívülről létező szükséges módok s eszközökre nézve is helyesen bír eligazodni.

A' kívülről létező szemléletéből elvonható számos tanúság közt kiváló az, melly tudatja, hogy az eszös lény mindazokat, miket ez alsóbb teremtmények egyenkint nyilvánítanak 's valósítanak, összesítve felfogni, sőt művelni is képes, 's ennél fogva megannyi ösztönök, módok és eszközök birtokának örvendhetvén, sokszorta tágasb körű 's fönségösb feladat megoldására van hivatva.

Leghathatósb tanúságok 's inderők azonban, miket az ember önmagában érez 's észlel. — A' külvizsgálatokon tetemesen okúlt elme 's azok szemléletén élénkült figyelem önmagába térve, 's minél mélyebbre merülten vizsgálódva, a' szellemi erők csodás világát, a' mikrokosmoszt leli föl. E' belvilágban látja még inkább, mint nyilatkoztatja 's tanúsítja hivatását minden tehetség, minden erő a' maga romlatlan lényegében 's fönnről sugallt törekvéseiben.

Az érzelem, a' maga tisztaságában, szünet nélkül óhajt gyönyörködni a' *valódi szépségben*, keresvén azt lankadatlan fáradsággal, a' hol leginkább véli föllelhetni.

A' nyugtalanul kutató ész, melly kielégíthetlenül a' tárgyak küllátszatával mindennek bellényegét, valódi ságát egész a' végső okokig sűrög nyomozni, az *igaznak* megismerését látja feladataul.

Az akarat, az egymással gyakran összeütköző szellemi és érzéki érdekek aránylagos kielégítésében küzdvén, a' lehető legjobbnak elhatározása- 's gyakorlására törekszik, mi által az igazi *jónak* valósítását ismeri feladataul.

A' szellemerő egyéb mellék-nyilatkozatai részint közvetve szolgálnak eszközül, részint ellensúlyozó 's küzdelemre felhívó ellenzékkép működnek. 'S mind ez együtt kellő arányban és helyes irányban működve alkotja ama harmoniát, melly a' tökély kiváló sajátja.

Ez a' kis világ a' nagy világban, melly saját céllal is bír ugyan, de a' nagyobb egészben, a' társadalomban, mint részleges tényező, mint tag működik; mihez képest egészének céljától nyeri irányát, és egyedül abban teljesítheti helyesen saját feladatát.

Az égi testek szemlélete mindezt lélekemelő tanúsággal állítja elé. A' tengelyük körül forgó gömbök egyszersmind világító napjok, mint középpontjuk körül keringenek, olly kölcsönhatással, melly reájok nézve különösen jótékony, sőt nélkülözhetlen. Ezen szinte saját tengelyük körül mozgó központi testek egy másik, nagyobb központi világnak — napnak — engedelmességek; 's így megy ez végtelenig a' nagy mindenségben; hova a' legmélyebb emberi tudomány sem hat el egészen, 's csupán közelebbi előterét képes némileg vizsgálni. E' nagyszerű szemlélet gyönyörű hasonlatban tünteti elé a' társadalmi élet szellemvilágát. Az ember is, mint egyén, tehetségeivel arányos ténykörökben mozog, mikhez megannyi viszonyok csatolják; ilyenek fokozat szerint: a' család, törzs, faj, nömzet, állam, 's mindenek fölött az őt ez alanti létén túl kiható rendöltetésére vezérlő szellemország — az egyház, mellynek magasztos viszonya minden egyéb viszonyát szentösíti.

Mind e' viszonyok megannyi jog- 's kötelmek által kölcsönösülnek; 's bármennyi ön-áldozatát igénylik is az egyénnek, mégis sokkal nagyobb jótékonyssággal viszonzózzák azt. — Az egészbe 's e' viszonyokba magát kellőleg beleismert egyén nem lehet ez iránt kételyben. E' fogalom adja magyarázatát a' nagylelkek sokszor bámulatot gerjesztő közremunkálásának, kik napként világítanak az emberi társalom roppant tömegének; de a' melly *világításban*, a' minden létezésnek alapját tevő kölcsönösség törvényénél fogva, saját boldogságukat is föllelik:

minthogy, nagyhatáskörű szellemök saját érdeküket azonosítván az egész tömegnek érdekével, ennek java, boldogsága egyszersmind az ö javuk 's boldogságuk is. A' bármilly sors által elkülönített, vagy saját én-jébe vonult egyéniség, ha még oly nagy is, kicsinynek érezheti magát, elkülönítöttségében, 's abban tétlenül vesztegölve elalél 's elfonnyad, mint a' testtől elszakított tag. Fönségösen tudatja ezt az Üdvözítő a' szőlőtörül való példázatban, melyet ime nagy jelentésű szavai előznek meg: (Ján. 15, 4.) „*Maradjatok én bennem, 's én is megmaradok tibennetek.*“ — A' kölcsönhatás a' legüdvösebb eredmények előidézője; erre mutatnak szellemi közlekedési hajlamaink, 's azon, keblünkbe oltott erős vágy, mellynélfogva az öröm és bú, az értelem és érzelem szüleményeit a' rokon lelkekkel megosztani oly igen óhajtjuk. A' társalom a' közös cél elérése végett számos egyénekből egybeállott testület, mellynek különféle tényköreihez képest az egyéneknek, mint tagoknak képességei is irány- és aránylag különbözök, hogy egyik ezt, másik azt hassa át; egyik kéz, másik szem 'sth. gyanánt szolgáljon. Mindazon tehetségek 's erők, mellyek az egyénben külön mutatkoznak, a' társalmi testületben többszörözötten állnak össze, akkép, mint a' nagyobb szerű zenekarokban erősebb intonatio végett az egyes hangok szaporítatnak. — Így magasb fokig képezhetők ki a' külön irányú tehetségek, ha természetös hajlamukhoz képest a' külön szakmában az épen nekik valót gyakorolhatják, 's az egésznek öszhangzó egysége 's közös java előmozdításával egyszersmind öntökélyüket is magasbra emelik. E' nagy harmoniának emeléséhez aránylag járúlni hivatva van minden ép erő 's bármilly igénytelen tehetség az illető helyen. A szellemi 's anyagi munkásság tere oly tág, hogy a' számtalan minőségű tényezők mindegyikének alkalmas munkakört, szakmát, képes adni; 's a' melly társalmi tag a' neki jutott kört tehetségeihez képest a' lehetőleg legjobban betölti, az leginkább teljesíti föladatát.

A' szellemi erők fokozatukhoz képest a' legjelentékenyebb hatást gyakorolják a' közcélnek elérésére nézve; de, érzékiség alapjaira támaszkodván, az alsóbb nemű szerveket is tetemesen igénybe veszik a' cél eszközlése végett. Szellemjavaink, külön 's közösen, legfőbb értékűek levén, óhajtásunk céljának, a' valódi boldogságnak elérésére e' legdrágább örökségünknek megóvása 's lehető gyarapítása kiváló feladatunk; az ezeknek eszközeitől szolgáló ideiglenes javak pedig csak eszközi értékükhöz aránylag érdemlik figyelmünket.

A' társalmi élet osztályosai bel- és külmunkássággal hatnak a' közjóra, mint kézművesek és észmunkások, egymásért működén kölcsönös viszonyban állnak: 's e' különféle, de közös célra irányzott munkásság, kellő arányban rendözve, 's helyes öszhangzásban folytatva, a' társalmat egy nagy egységű, életerővel teljes testületté alkotja, mellyben az egyének nagyobb, rokonnemű tömbjei szerezölnek tagok gyanánt. És minthogy a' szellemi tökély magasabb fokozataira feljutható képesség csak kevésnek jut: ez annál nagyobb felelősséggel jár arra nézve, hogy az isten-adományozta világosságot kevesbbé részeltetett feleivel megosztani 's az azokkal közös célra mindenkép használni buzgókodjék. A' szellemi kincsek sáfárai mint közjavak letéteményösei nagy számolás alatt vannak: annál többel tartoznak. minél több jutott nekik az égi adományból.

Ebbül következik, mikép öntökélyesítési törekvésünk az egészre irányzott viszonyában leli kiváló böcsét. A' szép-, igaz- és jónak az egyén általi valóstítása mindig a' társalomra hat át. Öntökélyesítésünk üdvös eredménye feleink nömösítésében mutatkozik legszebben: ez okbul a' szép-, igaz- és jónak minél inkább 's minél tágasb körben valóstítása végett épen ezekben sarkalló kötelmünk, hogy az igaz világosság ne csak véka alá ne rejtessék, hanem minél szelöesebb körben világoljon: mire a' keresztény erkölcstan is kötelez minket a' lelki irgalma

cselekedetek rovatában. Feleinket tökélyesítve minmagunk tökélyesítését is emeljük. A' szellemfény nem fogy, sőt növekszik a' megosztás által.

A' társodalmi üdvös közremunkálhatás lelkiösmeretös előkészületet igényel; ennél fogva komoly tanulmányok 's figyelmes tapasztalások által kell tehetségeink mindegyikét a' lehető leggondosabban kiképeznünk, főleg pedig azon irányban, mellyben a' közgyarapodásra legtöbb hasznos hatás eszközölhető általuk. Tanulmányaink tárgya általában véve: a' természet és szellem, az érzékelhető és észlelhető. Ujabb korunkban az oktatás, a' tanulás tárgyainak szaporodása-, a' mindig mélyebb mélyebb alapra törekvő tudásnak; igénylete-, meg az idővel való gazdálkodás elvének következtében úgynevezett valárd-, (reál) és szellemképző irányra különítve halad, de olly kölcsönös egymásra-hatással, mint az emberegyén egységében a' szellemi és érzéki. — A' merőben érzéki kiadja-e az emberlény fogalmát? és a' tisztán szellemi, melly az érzékítől teljesen elvált, nem fensőbb-e az emberinél? Valóban ezt csak az érzékekhez csatolt szellem állítja elő. — A' tápadó föld tüskés barázdáin munkálva fárad, míg keblében égi eszményét érleli; alant vet, hogy fent arasson. — Az emberlény e' fogalmából füződik ki természetös irányzatú törekvése.

A' szellemképző tanulmányok mindenkor kiváló alapját teendik minden oktatásnak; mert mindenha földolog lesz, az embernek született lényt a' szó valódi értelmében emberré képezni, és csak e' nélkülözhetlen alapon lehet őt a' hivatása szerinti külön szakmára alkalmassá idomítani. Ez alap hiányát semmi egyéb képzettség nem pótolhatja ki. Ez oka, miért helyeznek a' komolyan gondolkodók mindenkor olly kiváló fontosságot a' szellemképző tanokra, mellyek már régóta *humanior* vagyis emberibb, azaz: emberképző nével; tiszteltetnek meg, 's jogosan; mert aránylag méltatva az ideiglenit, arra fordítják a' főgondot, a' mi lényeges, 's legkivált szükséges. A' realismus és humanismus fölötti vitatkozásokban eléggé kitűnt ez ildomos felfogás ez utóbbinak avatott híveiben, kik a' természettudományokrul, magasb szempontbul indulva ki, elfogulatlanul nyilatkoztak, azokat egyszersmind a' szellemképzés hathatós eszközeiül ismervén el, mit a' merőben valárd irány emberei nem eléggé szoktak tekintetbe venni.

Ha az anyagi érdekek által túlkapatott elmék néha böcsmérelni merték a' szellemképző tanulmányokat, ócsárlásuk önlelkökre hat vissza, hiányos vagy félszeg felfogásukból eredvén az, leginkább azon tapasztalatnál fogva, miszerint oldalkinövéseikben, hivatlan kezelők tévedései miatt, épen úgy, mint bármi egyéb, mihöz kontár kezek nyúlnak, a' szellemképző tanok körül is mutatkoztak gyarlóságok; ámde illyesek miatt azokat leszólni 's fényüzési cikkek sorába alacsonyítani legalább is meggondolatlanság, vagy elfogúlt ítélet, melly az igazi és ál között a' különbséget nem ismeri, 's kárhoztatja az üdvöst a' hozzáfért visszaélések miatt.

A' szellemképző tanulmányok hivatása annyival fonségösebb az anyagi érdekekre vonatkozóknál, a' mennyivel magasztosabb a' fensőbb nemű szellemi tehetségek feladata az érzékiekénél. A' társodalmi életre való hathatósabb befolyás, valamint általán az emberi szellem sikeresb vezérlése leginkább a' szellemképző tanoknak jutott különös feladatul, 's ez oknál fogva a' szellemi erők 's tehetségek legjavát igénylik művelőikben, úgymint kik a' szűz vestatüzet szent hűséggel ápolni hivatvák.

A' serdülő ifjúnak, ki a' társalom közjavának előmozdítása végett élvezi a' közköltéssel alapított 's fentartott tanodák jótékonyosságát, korán kell e' fölfogással tisztában lennie. Az előlegezett jótétemény kétszerösen kötelezi őt arra, hogy minden tehetségét a' társalom minél nagyobb hasznának eszközlésére fejlessze. Igaz ugyan, hogy már akkor sem lesz hatástalan

a' társalomra nézve, ha egyéni képességeit hajlamaival egybevetve, a' legalkalmasabb hatáskört választá, 's ennek pontos betöltésére lelkiösmeretösen törekszik; ha kiképzett tehetségeiben összhangzatos egyéniséget tüntet elő: de, ha fensőbb hivatását buzgón vizsgálja, észrevöendi, hogy neki ezen fölül még a' társalomra határozottabban befolyó 's minél tényezőbbnek lenni kellő viszonylatai is vannak. Az illy meggondolás pedig magasabb célok tekintetéből sokszor az egyéni hajlamok föláldozását is igénybe veszi.

Az önszeretet, melly az önbecsülés kötelmének címe alá szeret rejtőzni, sokkal erőlenebb, semhogy egyéni kilátásait illy magasabb tekinteteknek bírja alárendölni, sőt a' gyarlóság ezer nöme néha messze háttérbe szorítja benne az illy alkalmilag fölwillanó nömösebb érzelmeket, főleg olly korban 's olly körülmények közt, midőn a' hiúság 's önzés sokképpen hatalmat vön a' társas élet minden rétegén; midőn a' téveszmék, fonákságok 's előítéletek szerte-szövődő hálózatai korán lebéközzák még a' jobbra termött lelkeket is; mellyekből az igaz való felfogására kibontakozni még a' kiválóbb lelkesültségnek sem könnyű. Ez oka, hogy illy körülmények közt a' közvetlen anyagi haszonnal kevéssé kecsegtető, de a' társodalom szellemi közjavára annál jótékonyabb hatású életpályák választásától annyira idegenek még a' legadományozottabb tehetségek is. 'S e' gondolatnál fájdalmas érzés rezgi át a' kebelt, mellyben még igazi kegyelet él mindaz iránt, a' mi szent a' romlatlan szívnek. — A' társalmi élet bústító kórjeleire mutat, midőn az önzés rút számítása az anyagi érdekek telhetetlen hajhászása, rang- 's hivalkodásvágy mételye már az ifjú létecsirákon rágódik! 'S korunk nem ment e' szomorú jelenségektől. A' szellemi műveltség magasb céljai igen ritka lélek előtt lebegnek vezérfényül. Már a' magasb művelődésre is többnyire olly számítások ösztönöznek, mellyek vétkesen sértik a' szent célt.

De a' jobb irányzat képviselőinek nem lehet soha teljesen hiányozniok. A' legsúlyedtebb korszakokból is kiszólamlík a' megvesztögethetlen szellem, 's híveiül nyeri azokat, kik elég erőt bírnak kifejteni a' bármennyire közkeletűvé vált divatelvek fölött. Illy diadalomra képes lelkesültség szükséges azon hivatáshoz, melly a' szellemi fensőbb érdekek előmozdításához kiválólag óhajt járúlni. Az anyagi érdekek 's rangi kitüntetések keresését háttérbe kénytelen az terehni', ki fensőbb ihlet érintését érzi.

A' szellemadományok terjesztése kiválólag szükséges föltétellé szabja a' lehető legnagyobb mérvű öntökélyesítést. Senki másnak nem adhatja azt, a' mivel nem bír; vak nem lehet vezető. A' mások javítását csak minjavulásunkkal kezdetjük sikeresen. Ez eszmék elégséges szemintésül 's tájékozásul szolgálhatnak a' fensőbb nemű hivatás fölismerésére. Minden közremunkálás önkorlátozással jár, de legtöbbet követel a' szellemi. Ha nincs valakiben elég lelkiező az e' nömben szükséges önáldozatra, társodalom elleni bünt követ el, ha gyarlósága öntudatában tehetségeit fölülmuló hatáskörbe erőszakolja magát, bármi egyéb, mint helyes indoknál fogva. Illy vétkes tévedés káros eredménye a' megcsalt társodalomról a' tévedőre mint öncsalóra háramlík vissza. Korunknak egyik kitünő nagyságú embere mindig hatályosan tiltakozott a' szerepcserélés ellen, 's méltán. A' társodalom kellő összhangzata ez által rontatik meg leginkább. Kárai kiszámíthatlanok!

Mi gátolja a' test rendös működését, 's mi okozza bomlását? nem-e egyes szerveinek megromlása 's alkatelemeinek kóranýaga? Mi okozza az egyéni szellem meghasonlását? nem-e az egyes tehetségek téves irányba 's általuk az egésznek megzavart harmoniája? Mi okozná inkább a' társalmi élet boldogtalanságát, mint erkölcsileg megvesztögetött tagjainak céltévesztése? A' melly társodalom számos tagjában sínli nyavalyáját, vesztélöz közele; 's ha nincs

elég ép ereje az ellenhatásra, tönkre jut. Minél több a' testében dülő kórananyag, annál nagyobb feszültséggel kell az ép erőknél ellensúlyozva a' föllábadást eszközölniök.

Szellemi bajok ellen az ész, fensőbb érzélem 's szilárd akarat a' legerősebb bajnok. Ezekben áll az egyéni és társadalmi felüdülés eszközlése 's önorvoslása. E' tényezők kellő fölismerése képes magasb elhatározásokat kelteni a' még végkép el nem romlott lelkekben, 's arányos felhasználása képes a' sír széléről is visszarántani a' vesztőknek eredőtteket. Minél inkább jelenkőzik szüksége az üdítésnek: annál inkább fölébresztendők 's megedzendők e' tényerők. Minél erősebben hatalmat vön a' hivalkodás, haszonlesés 's egyéb lelki ernyedtséget előidéző tévirány a' sokaság fölött: annál kiáltóbb szükségé vált, hogy minél számosabban ismerjék föl az ellenhatás gyógyerejét 's módját, a' szellemjavítás magasb feladatát. Vannak korszakok, melyekben a' társas szellem különösen sűrű fattyusarjadéokra vesztőgeti szükségős életerőit: Ily balkinővések, bárhányféle irányiak is elágazásaik, mindig egy alapra vihetők vissza, mely végelemzetben a' fékvesztött érzékiség; e' termőföldben, ha a' szellemi erő nem korlátozza, buján tenyészik a' sátánvetőtte mag: a' kevélység, mely a' rang-, élv- 's bírvágy sokfelé elágazó irányzataiban mindütt föltünik mint izgató elem. Kirí az irigység kárörömében, zajong a' kéjelgés dobzódásaiban, számítja a' fősvénység kincseit, kéjeleg a' puhaság párnáin, dühöng a' harag és bosszu lázában, főnhéjaz a' kincsdölyf kába elbizottságában, szerepöl a' piperkőc émelyítő dicsvágyában, a' szellemüresség és póriás nagyravágyás hánytorgásaiban: „elejti az elkábult bölcsét, aljas rabérmekre gerjeszti Salamont, testvérölésre fegyverzi Káint, főlemeli Bábelt, földülja Babylont, Graeciát, Cyrus trónját, szétozlatja Sándor birodalmát, eltörli Romát, 's eltemet minden földi nagyságot a' mindenség súlya alá.“ (l. Chateaubriand „Genie du Christianisme“ L. II. Ch. I.) A' korunkban föltünőleg anyagi érdekekre irányzó törekvést közel találólag állítja elénk azon rajz, melyet tíz évvel ezelőtt Franciaországnak egyedül pénzkeresetre irányzott industriális szelleméről mutatott föl egy florenci lap: „Milly szomorú látvány e' pillanatban a' magát egészen kereskedői nyereszetnek átengedött Franciaország, hol az eltörölt hűbértségnek helyébe sokkal kérlelhetlenebb, sokkal önzőbb uraság, a' pénz uralkodása lépett. Az anyagi szenvedélyek mámorában elnémúlnak a' felsőbb érzelmek, ellankad a' lélek ruganyossága, tönkre jut az erény. A' kereskedési szellem az önzés mérgét önti a' társalom ereibe, megdermeszt mindent, a' mi nagy 's nömös, a' művészetet rőf, a' szellem műveit font számra méri. A' kettős könyvvitelen és váltókon kívül más irodalmat nem ismer, csatateré a' börze, hadimestőrsége a' pénzüzlet. Böcsülete pénz, boldogsága pénz, és pénz egész dicsősége.“ Ehhez képest inti honosait: „Ám szerezzünk anyagi hasznokat is hazánkknak, mert az ember nem csupán szellem; de még inkább iparkodjunk részére erkölcsi hasznokat nyerni, mert az ember nem csupán anyag, és azon legyünk, hogy az erkölcsi hasznok mindig föltümljék az anyagi nyereséget. Az arany magában nem teszi a' népek boldogságát; az arany és erény közt a' nömös gondolkozású ember választása nem lehet habozó. Elégedjünk meg inkább a' spártaiak 's hajdani rómaiak szegénységével, 's a' perzsák és sybariták kincseire ne vágyódjunk. Cincinnatus ekéje jobb, mint Dariusz koronája, 's Dante szegénysége többet ér Aretinus gazdagságánál.“ (l. Religio 's nevelés 1847. jul. 15. sz.) 'S e' rajz nem esik távul korunk képétől. A' sivár anyagi érdekek utáni sóvárgás azon üszög, mely napjaink érzelmvilágából buján növekszik ki.

A' társalomra közremunkálásnak igen hathatós körei a' közhivatalok, kivált azok, melyeknek tüzetős föladatuk a' közszellem vezérlése. Ez oknál fogva az illyekre vállalkozókban szükségés a' társadalom közjava iránti lelkesültség. Jól mondja bölcsünk: „A' hivatal embere

nem önmagáé; mert gondjainak 's munkásságának legjavával a' közügynek tartozik. Kiben a' hivatalravagyódás nem ez elven alapszik, abban a' hivatal nem leli emberét, sőt kárát vallja. A' feddhetlen erkölcsi jellem, vallásos hűség, józan értelmesség 's kötelmeiben pontos eljárás alapföltételei bármely hivatali állásnak. A' hivatalok annál nagyobb fontosságúak, minél nagyobb szellemi befolyásuk, bel- 's külterji hatásuk; természetös tehát, mikép a' leginkább lélekbenjárók leginkább követölik az általános kellékeknek minél szigorubb lelkiösmeretösséggel teljesítését. Ilyenek különösen a' szellemügyet tüzetös hivatással intézők, melyekre nézve a' főnebbi szellemtulajdonok kiváló mértékben és a' tudományok egyéb ágain kívül különösen az igényeltetik, melly magához a' szellem kútfejéhez legközelebb emel, t. i. az isteni tudományoknak minél mélyebb fölfogása.

Az újabb gondolkozók egyik kitünő jelöse Staudenmaier így fogalmazá az isteni tudományokra való hivatást: „Magas komolyság, az isteni eránti mély érzélem, titokteljes sejtések, eleven gyermeki hit és lángoló szeretet, imádság és lelkesödés, önmagában elmélyedés, az örökkévaló utáni esengés az élet örömeinek közepötte, ezek jelei 's mintegy divinatioji a' lélekben földerengő hivatásnak; ez a' sz. Lélek sugalma, kiválasztott organumaiban. A' Krisztussal való egység teszi központját az egyházas életnek. De nem könnyű az illy magasra-törekvés földadata. Hogy oda fölrhessünk, mindent, mi bennünk halandó, az örökkévalónak kell föláldoznunk. Ez azon magas resignatio, mely a' valódi életöt megelőzi. El kell felednünk minmagunkat 's az érzéki világot, és föláldozni amaz önzö reményeket és kilátásokat, mellyek minket a' hiúság örvényébe ragadnak. A' valódi életbölcseiséget hosszas tanulás, izzasztó fáradságok és számos tévedések szerzik meg; e' tudomány sok üdvös, de keserű tapasztalások közt hátrahagyott évekbe kerül, 's azt, sokszor a' legszebb földi reményekről lemondva, egy rövid élet elvesztött örömeinek árán kell megvásárolnunk.“ Az ó-kor bölcsei is az érzékek meghódítását vallották szükségösnek a' szellem valódi élete végett; és alkalmatlankodó társnak hívék az érzéket a' tudományos vizsgálódásokban, 's ez okbul arra töreködtek, hogy annak bilincseitől minél függetlenebbé tegyék a' szellemet szabad működéseire.

A' tudomány és művészet különböző ágai főleg hathatós módot nyujtanak a' társadalmi szellem nömösítésére. Az általok igazán kiművelt, már csak egyéni jelösségének szórtalan példájával is, eleven figyelmeztetőkép szolgál a' kellő lelki tisztultságra. Van valami az emelkedöttebb lelkiétekben, a' mi némán is hatályosabban int, mint a' lelketlenök erötötött lármája. De ezenfölül az igaz műveltségűnek mintegy természetös ösztöne a' birtokában lévő kincseket közforgalomba eresztteni; kétszerösen érzi szellemi gyönyöreit, ha azok minél többek rokon érzelméről hatuak reá vissza. A' legjelösb tudományférfiak bevallották, mikép csak olly föltét alatt gyönyörködnek szellemi vagyonukban, ha ezt közölniök lehet. Nehéz teher a' léleknek a' megoszthatlan érzés, még az öröm is kínná válik elzároltan. A' tudományszeretettel mintegy ikerhajlam tehát a' közlésvágy. Ez pedig szájanti vagy írásbeli.

Guttenbergnek szellemvilágot mozgató találmanya tág mezöt nyujta a' tehetségeknek e' két irányban messzehatólag működhetni. De a' nagyravagyás, itt hír- 's dicsőség szomjává alakúlva, sőt a' nyereség mohó hajhászatává is elfajúlva, ép olly könnyű utat talált a' sajtóban önös céljainak elérésére, mint az igazi választottság magasabb adománya 's lelkesültége. De mi is az, legyen bármí nömös, bármí fönséges, mit a' galád önzés hiú vágyainak 's aljas érdokeinek kielégítése végett kizsákmányolni nem merészködnék? A' sajtói tömérdek visszaélés sokképen leszállította az irodalmi ügy magasabb fogalmát; ez oknál fogva a' jobb szellemnek mellözhetlen kötelessége, azt méltósága illető állására minden lehető módon visszaemelni.

Az irodalom olly magas tanszék, mellyről az eszmék a' legtágabb körben hangzanak szét. Feladata a' tudomány 's művészet sugárait szerte hinteni, elmevilágosítólag 's érzelem-nömsítőleg hatni a' sokaságra. És ez a' csöndes hatalom által inkább sikerül, mint sok egyéb erélyes mód által; mert az iralmi művek olvasása közelebb hat a' lélekre önmagába elmerült-ségében; a' dorgálást 's hibái élesebb megróvását is inkább elfogadja az olvasó attól, ki csupán szellemben szól hozzá; itt, mondhatni, a' lélek lélekkel társalog, karöltve, összerokonúltan járnak, 's a' magába gyűjteközött, minden külszórakozást eltávolító szellem olly fogékony a' legszebb, legmagasb erkölcsi oktatások befogadására, mikép a' legsivárabb lelküre nézve sem maradhat egészen hatás nélkül a' valódi figyelemmel átolvasott, igazán jó szellemű könyv; és az illy épületös művel való gyakoribb társalgás úgy nömsíti a' lelket, mint az erényös emberek társasága. Ez az önképzés egyik leghatályosabb módja, mellyet a' küléletnek csak elősegítnie és szilárdítania kell, mintegy külidommal befoglalva azt, mit a' lélek belülről imígyen alkotott. Erre céloz a' költő mondása: „Csöndes magányban fejlík a' talentum, 's az életzajában szilárdúl a' jellem.“

Ily hathatós levén az író befolyása, világos, mikép a' szellem-nömsítés feladatához képest igazi tisztultság 's emelkedöttség, még pedig kiváló mértékben szükséges lelkére nézve, hogy avval másokéra is üdvösen hathasson. Csak egy szűk teremben történő oktatás is igen jelentékony hatást idézhet elő; mennyivel inkább az olly magas 's messzeható állásról adott, hol még e' fölött az írói egyéniség a' személyes gyarlóságokat elfödő távolba helyezve, mintegy az idő és tér ködkárpitjai mögűl beszél? És ha a' bármiként rögtönzött beszéd minden szavát szigorúan latolgatni parancsolja a' józan ész, mennyivel inkább a' szilárdító jegyekben sokszorozottan fenmaradó szónak leglelkiösmeretösebb meggondolását szabja kötelességgé az erkölcsi törvény, nehogy bármikép botrányul szolgáljon a' gyöngének? Mert valljon terjelmes körében nem több értelmi kiskorúsággal áll-e szemközt az író, mint a' csekély teremben oktató gyermeknövelő; és, ha szavai botrányt okozók, a' gyöngébb lelkeket elszédítök, illenek-e valakire inkább az Üdvözítőnek ama súlyos erejű szavai, mellyekkel a' botránkoztatókat méltán kárhóztatja? (Luk. XVII. 1, 2. Máté XVII. 6.)

'S mégis a' történet 's tapasztalás igen is bőven tanúsítja, mikép ez olly lélekben járó lelki hatalommal sokszor gonosz játékot üzött az aljas szenvedély, az ép gondolkodás ellenére az alantóság szennyét hordván föl a' magas állásra, hogy az, az elmésség varázsló színözetével elöntve szerte áradván, a' szellemvilágban a' romlás mérgével tegye bünös pusztítását; 's a' mi legfájdalmasabb, a' magasztos föladatú irodalmi tért akkor érte a' legtöbb bitorlás és böcstelítés, midön hivatása a' társodalomra nézve leginkább fontossá vált. Valóban a' minerva-adta mesés sárkányfogakból emberölő seregek keltek ki nem egyszer az elvetemült galádság megbosszúlására.

Az irodalmi pálya azok egyike levén, mellyek a' hír csillámai után epedő ifju lélekre különösen bűvös ingerrel bírnak, nagyon üdvös a' fölöl jó korán tiszta fogalmat nyernie, nehogy arra félszeg felfogás nyomán álhivatás éreztével könnyelműleg vállalkozván, a' jó ügynek kárt 's önmagának fájdalmas csalódást eszközöljön. Kit csupán a' gyermekész-álmotta olcsó babérok kecsögtetnek arra, azt a' valódi hivatás önzetlen szelleme nehezen szállandja meg. Ez a' Geniusnak magasb ajándoka, 's még az is, kire már bölcsőjében mosolyogtak a' Múzsák, csak tövises ösvényen hosszú évek izzadása alatt szödheti igért borostyánaikat. A' legadományozottabb lelkeknek is nagy önfeláldozását igényli e' pályának hűen folytatása.

A' szépet, igazat és jót érzése-, értelme- 's akaratában mások felett kiválólag valósítnia

kell annak, ki izlés, ítélet 's erkölcsi jellem dolgában kalauzúl akar szolgálni. 'S ez élet-hosszanti komoly elmélkedést igényel; sőt mi még egy embőrelet is mindannak áttanulmányozására, a' mi által a' szellem kellő érettségét 's emelkedöttségét nyerheti? Az ismereteink kiegészítésére szükségös műrecek sora tömérdek, a' nagy természet és végtelen szellem tanulmányai valóban kifogyhatlanok. *Ars longa, vita brevis.* — Ebbül látható, milly kevéssé bírják az irodalmi pálya alapföltételének helyös fogalmát, kik kiskorú létökre annak már a' nyilván előtti gyakorlására merészködnek, és épen olly téren, hol csak az eléggé jó, a' mi igazán remek, 's hol a' szívre leginkább lehetvén hatni, a' hibás mű által leginkább is ronthatni; 's mi még a' szerénytelenség vétkével is terheli gyarló hiúságukat, az, hogy idéfien kísérleteiket az irodalom böcsülete vesztögetésével, a' haza oltárának hódító címe vagy egyéb szent célok ürügye alatt persölyözve, a' megsarcolt jámbor érület költségen állítják közszemlére. Az avatatlan lelkesedés pajzán gyermekjátékok lármás tanyájává, sőt a' rút önzés üzérkedő vásártérré aljasítá a' komoly Múzsáknak szentölt ligetet. A' nömös izlés rovására záporoként omlott a' leghamarabb célhoz juttató költészeti művek serege. Ismétölni lehete ez ismeretös verseket: *Scribimus indocti doctique poëmata passim, 's His pluit, his fungis quaevis modo grandinat arbor.*

'S ez irodalmi visszaélések káros eredményei dúsan mutatkoznak a' társalmi életben. A' laza kedély könnyelmű szüleményeit mohón kapja az éretlen eszü ifjúság, 's a' váltig ajánlott legjobb példányokat mellözve e' maszlaggal táplálja lelkét. Csoda-e, ha az illyesek mámorától elkábított elmék nehezen, vagy épen nem ábrándíthatók ki az igazi izlés, józan ítélet 's ép erkölcsi jellem valósítására? Csoda-e, ha a' társodalmi erények, illy elbódított számosb egyesek által, kikből a' mindenünnen beszívott szilaj érzelmek harsány kifejezésekkel hangzanak szerte, mindig szélesb körzetekben fogyatkoznak meg, 's naponkint nagyobb kárukat vallják? Csoda-e, ha a' korán megvesztögetött érzelmek olly meghasonlást idéznek elő az egyén lelki világában, melly élethosszant nem birván öszhangzásba jöni, önveszödelmével a' társodalmi élet kellő harmoniáját is zavarja? Csoda-e mindez, miután többnyire pongyola 's mámoros érzelmek, üres pöffeszkedés, déleceg negéd, nyavalyás szenvedély, szilaj dac, minden szellemi tekintélynek megvetése, könnyelmű játék 's gúnyolódás még a' szentebb dolgokkal is, az örökkévalóság iránti hitnek ingadozása, kétely, vagy teljes hitelenség teszik összegét mindannak, mit az elfajúlt irodalmi művekből beszívnak. — Úton útfélen kapható levén már illy, értékükhöz képest olcsó árú művek előzönlött sokasága, a' jutányosságánál, meg a' külcsín 's ámító címek hizelgő ajánlkozásánál fogva széltében kaptak, 's érzékingerlő de az értelmi eröt alig igénylő voltukhoz képest mohón olvastatnak, 's a' nagyvárosi díszszobák-, műhelyek 's úrlaki konyhaszekrényekből, mint az elviselt divatöltözékek, zsibárus kezekén át már a' kisvárosi polgárrend körébe szivárognak be, 's innét közel útjokat lelik majd a' falusi mestörgerendákra is, hogy az ös apori életből megövott csöndes boldogságot se hagyják mételyözetlenül. Az irodalmi szatócskodásnak gyakran minden fensőbb célt nélkülözve csupán nyereség végett gyártott népiratai alkalmas útkészítőkül szolgálnak a' divatirodalom bármilly fércműveinek a' belopakodásra oda, hol itészeti böcsülés 's érdömleg fölismerö képesség nem gátolja. Elképzölhetni pedig, mennyit árthat ott a' sajtóvétség, hol a' nyomtatott böti majdnem föltétlen tekintély.

A' művészet egyéb nömei alkalmazkodván a' korcsirodalom romlott izléséhez, zenehangok 's érzékelhetőleg ábrázolt képekben is sokszorosan vissza lön tükrözve a' széternyedtségében eltörpült szellem töméntelen fattyúterménye. — Így az elbárgyult érzelmeket zajos erőködéssel fölvillanyozni, majd a' kedvessé vált érzéki mámorban ringatni törekvö zene, 's a' lábra kapott izlésnek hizelgő, feslett jeleneteket kiáltó színekkel ábrázoló föstészet. karöltve jártak a' romlott

költészettel az erkölcsi világ földülására, 's ebben egyszermind a' valódi művészet böcstelen gyalázására. Ki számíthatná föl ez álművészeti hóbortok 's vétkes ámítások szomorú áldozatait, miket a' szellemi tehetségek legjavából elejtének? Hogy a' Werther-féle gyötrelmek nem egy érzékeny kebelt öngyilkosságra ragadtak, eléggé ismeretős dolog; a' többi tévirányzatok is dúsan megtermötték szomorú gyümölcseiket; hangos tanúságot tesz e' felül az erkölcsiség bú-sító apálya 's nem egy szánandó áldozata az erkölcsi hajótörésnek. — Nem szándékom világ-sülyesztő vészek hirdetésével riasztani; de e' bötapasztalás-szilárdította meggyőződést nyiltan föltárni, a' társadalmi élet gyökerén rágódó féregre, bár kényes sebek karcogatásával, de a' gyógyítás óhajtságával élénkebb figyelmet kelteni kötelességül ismerem. Nem mondom, mikép e' kártékonyan terjedő csimpaj (xanthium) nálunk keletkezött, sőt onnan eredőtnék látom, honnét a' társasélet fekélyei régiebb idők óta terjednek szét; a' mostoha idők zivatarai hozták át irodalmi mezőnkre; idéltlen majmolók töreködtek tenyészteni e' nem éghajlatunkhoz illő nö-vényt; a' kimerültség miatt elfásult érzések fölvillanyozására, a' szellemi szabadosság követ-keztében más fajok közt keletkezött művek 's az általuk megvesztögetött izléstelen írók tenyész-tötték azt nálunk is, habár még csak kisebb mértékben, de elég kártékonyan. Hoc fonte derivata clades!

Vajha a' szomorú példákön okulás minél több erős szellemet ébreszszön az üdvös ellen-hatásra! Vajha az irodalom valódi fölkentjei mint a' társadalmi géniusnak éber őrszemei ha-talmas gátot vessenek olly irodalmi csempészetek ellen, mellyek az ügynek aljasító szégyönt 's nehezen pótolható kárt okoznak; hogy ne egykönnyen lépje át a' szentély küszöbét más, mint kit szellemi tisztultságánál fogva a' művészet nemtője arra valóban méltóul avatott föl; hogy a' számos hivatott közül igazán választottaknak annál inkább jusson ki az illető tisztölet.

Minthogy a' tudományok 's művészetek fő feladata a' társalmi erények szilárdítása 's nömösítése: az e' célra szolgáló szerveknek 's eszközöknek elengedhetlen kellékök a' valódi erkölcsi jellem. Erre nézve, olly nagy horderejű létegekben, minök a' tudomány 's művészet terményei, szigorúnak kell lennie az irodalmi ítésetnek.

A' tudomány 's művészet emberei nem egyszer tiltakoztak az erkölcsi cél fensőbbsege ellen. Sok vita folyt ez elv körül. Az elfogultság miatt többé kevesebbé egyoldalú nézetek fejtettek ki. Mondatott, mikép a' művészetet 's tudományt nem lehet a' moral szolgálójává alacsonyítani 'stb. de bármint fogalmazzák is a' megoszlott véleményeket, a' mély erkölcsi érzelem kellékét senki sem tagadhatja illy föben járó dolgokban, úgymint melly lényegét teszi a' nömös értelemben vett emberinek, mit az emberség szónak használata eléggé tanúsít. Az alapül-vettem elvek szerint a' művészet 's tudomány célja az emberiség rendöltetésének közcéljában leli föl leg-valódibb feladatát. Az erkölcsileg feddhetlen mű lehet ugyan még mind e' mellett művészileg gyarló; de valljon az erkölcsileg rontó, minden művészi bája mellett, megfelellhet-e igazán a' művészi feladatnak, és az erkölcsileg nem jó lehet-e igazán szép? Itt ugyan a' viszonalagosság kérdése hosszúra füzheti a' vitatkozást; de a' legfőbb célt méltólag felfogó valódi okosság könnyen eligazodik a' kérdés eldöntésére nézve.

Ne féljenek szépségeink annyira a' művészeti erkölcsösködéstől, 's ne gondoljanak azonnal „Tartuffe”-re. Az igazi erkölcsi érzelem idegen a' képmutatástól. — Legyen minden szellemtáp a' hármás föfeltételt magában öszhangzólag egyesítő, miként az, a' minek táplálására céloz t. i. a' lélek az érzést, észt 's akaratot mint hármás tényeröt öntudati egységében elkü-lönzetlenül foglalja. A' tévútra botlott költészet e' fogalomban tévedött. E' tévedéséből eredött önmagával való meghasonlása; feledé a' költészeti igazság szükségét 's azon öszhangot, mellynek

egysége a' művészi tökély kelleme egyszersmind. Innét a' szanaság 's valódi egészszé alakulni nem képes szétmállottság. Ha a' szellem nem öszhangzólag teljes egész, mikép legyen az alak, mellynek belülről kell összetartatnia? Gyakran emléköztet e' foszlottság 's toldozottság Horatiusnak a' Pisókhöz írt levele kezdetére. — Nagy lealacsonyításukra lön a' művészeteknek, hogy az érzelmek tisztázása helyett az érzékek hízelgőivé fajultak el, 's e' céljukkal épen ellentétes iránynak nem egy kitünő tehetség hódolt. Az ítéset pedig nem volt elég szigorú, sőt gyakran igen is engedékony kimélettel viselkedött a' lángelmék irányában; holott épen ezeket illeti a' legsúlyosabb beszámítás; mert inkább képesítvék a' fölkarolt művészet célját 's lényegös kellékeit mélyen belátni, és a' ragyogó tehetség hódító erejénél fogva hibáik is büvszínezettübbek levén sokszorozottan okozzák a' tévedéseket. Mint midőn a' törvényszéki bírák, szellemdús szónoklat vagy a' vádlottnak külsőleg igazó kecssei által, magukat ítéletökben eltántorítani engedik: olykép lábáról levőten szólott a' művészet nem egy eltévedött lángelmének erkölcssértő terményeiről. Valljon meggondolta-e a' tömérdek szellemi kárt, mit illyesek századokon át okozhatnak? És a' szellemgyilkolás vétke nem érdemel-e súlyosabb beszámítást a' testi életön elkövetőtnél? Számtalan példa tanúsítja, mikép a' hírneves írók selejtősebb művei inkább olvastatnak mint legsikerültebbjeik; szélteben ismerik 's dagályos szenvvel szavalják azokat olyanok is, kiknek örök becsü műveikről tudomásuk sincsen. — Annyira terepélyösödött vala már az álművészet, mikép túlhatalmasodottsága érzetében hangadói szerepet követölt; voltak, kik a' romlott izlésnek szépészeti érvényesítését is erőtették. De az erőszakolt ép úgy ellenöse a' tisztán művészetinek, mint a' természetösnek; mert e' kettő közt szoros a' rokonság; az erőtetést egyikben sem biztosítja tartósság. *Opinionum commenta delect dies, naturae veritates confirmat.* Egy ideig a' képtelenségek is föntarthatják magokat, mígnem meguntatva csömörletösekké válnak, és a' megsértött józan érzés jogos erejével megtorolja méltatlan bántalmait; de ez már a' fejlettebb szellemi érőtség műve; még inkább ha a' principiis obsta elv szerint eleje vétetik az eltévelyődésnek. — Ifjabb fejlemű társodalom néha sokáig elszedölög szellemfejlődési forrongásában, míg a' természetös irányt teljesen fölismeri. Idegen példányok utánzására támaszkodnak még legtehetségösb művészei is, 's ebbül a' haszon mellett sok kár is eredhet. Böven meglátszik ez irodalmunkban is. A' túlfüszerözött táp megrontja a' fiatal vért. Illyesmit okozott az elfásült érzéshöz alkalmazkodó művészet ifjabb szellemünkben. Állítsuk csak szemközt a' francia költészetöt az épségében levő magyar természettel. Pedig annak szelleme viszhangzott legtöbbnyire ifjabb költészetünkben. Mintha körtefáink fügét teremnének, vagy inkább, mintha más éghajlati gyümölcsössel aggatnók tele honi csemetéinket, olykép illőttek a' világpiaci virágok kertünkbe. Nem hiányzott ugyan nálunk a' szellem valódi terméke, de a' távoli ragyogóbb volt, 's a' romlott vágy nem szereti a' közelit, habár legjobb is, mintha önmagát útalná abban. Így lön nálunk is a' művészeti izlés tévedése divatszertüleg terjedötté, 's jobb érzést bántólag fönnen nyilvánítá elkorcsosultságát; sőt a' komoly elme munkálkodásába is behatolt. Igen következtös, mikép a' ferde irányú műtárgyak által ifjonta elszedített elmék nem igen adták magokat komoly tudományokra; a' fölfuvalkodást okozó szellem önelégültséget idézvén elő, minden komolyabb törekvést fölöslegesnek tartottak; sőt az azoktul visszariasztó iszony gúnyolódóvá tevé önhietségüket a' buzgó törekvök ellen. Megtörtént, hogy a' tudós nevezet itt-ott gúnytárgyul is szolgált azon szellem ivadéki között, melly tanulás nélkül hisz mindent tudni. De még ha tudomány gyarapításához fogott is az illy szellemtül meghatott, még a' komoly tárgyak körül sem bírá levetközni könnyelműségét. Az újabb kor tudományművelőiben is nem kevésé látszik meg az izlésihiány és az ítélet hivalkodása, elég tanúságaul annak,

mikép az ész, mint érzések által táplált virág, illatában és színében árulja el, milly elemekből nyerte gyarapodását. A' mi tisztos kivételek koronkint feltünedöztek, azok a' régibb remekelő kor jelős sarjadékaiként tekintendők a' művészet 's tudomány terén ép úgy mint a' társas életben, amaz ó szabású 's ősi erkölcsű tiszteletős jellemek, kik, — mint vendégek valamely távoli boldogabb rokonnép köréből, — a' tisztult emlékü régiség élő tanúiként járnak közöttünk, intvén, oktattván 's emléköztetvén a' szem előtt tartandó valódi példányokra; hogy piruljon a' romlott korszellem, melly a' tudomány 's művészet csarnokaiban a' nömtelen hiúság cégerét tüzte ki, 's abban a' hitvány nyereszködés vásárját üté föl, hogy az örökségkép nyert szellemkincseket ámitó divatickekévé hamisítsa, 's azok árán elpuhult érzékiségét gyönyörködtesse.

Valóban komoly feladatává lön a' szellemnek a' kiengesztelődési tisztítkozás, 's hogy előbbre haladhasson, a' tévedések elleni visszahatás, a' tisztább forrásokhoz új erőmerítés végetti visszazarándokolás! — Ez ítéletnyilvánítást ugyan sokan túlszigorúnak találандják, 's alaptalan rémletekből eredő töprengésnek fogják nevezni, távulról sem tartván olly aggasztóknak az érintött jelönségeket; mert gyökereiben és messze szerteágazó elszállingózásaiban nem vizsgálták a' szellemi életet fonnyasztó élődinövényt: ámde, kinek feladataul jutott a' társodalmi élet mozzanatait éber figyelemmel kísérni, 's hivatásánál fogva alkalma is elég volt azt mélyebb rétegeiben fölismerni, főleg az utóbbi idők sarjadéka körül, melly a' hanyatlott szellemnek leghűbb visszatükrözője, behatóbb észleleteket tehetni; az nem fog e' figyelmeztető vázlatban valótlanságot találni. Meglehet, hogy ez óvás egy és más olyanra is figyeltet, a' mi társalmi életünkben még eddig tán inkább csak rügyeiben mutatkozik 's egész mivoltában csak itt-ott tünedözött fel; de a' történelem bűvös tükrében az illy csirák már teljes fejlődöttségükben láthatók. Méltán nevezé a' római nagy szónok a' történelmet az élet mestörének, az igazság fáklyájának. A' jelent is leginkább a' multból ismerjük meg. Kifejtött nézeteimnek is a' történelmi tanulságok szolgálnak szilárd érvekül. Vessen csak valaki mélyebb pillantást a' multak lapjaira, vizsgálja elfogulatlanul a' társaséleti jelönségekkel párhuzamban az utóbbi évtizedek történelmét és irodalmi termékeit, 's hiszem, igazolva lelendi ez ítélet szigorát, habár a' fölületős szemlélet vagy a' leglényegösbekben is engedékony bírálat széltében 's váltig mást vitatna is. Az eszmék világában nem egyszer voltak fényes csalódások, mellyek az erősb lelkeket is tévbe hozták. Már a' mult századok nagy haladásai is magokban rejték fejlődösökkel aránylag növekvő veszélyöket, 's a' kezdetökben kevésbé fölismert balirányzatok néha sokáig jámbor ámulatban ringatták a' gyermeteg hiedelmeket a' szellem magasra emelkedése iránt, 's midön leginkább dicsöíttették az észnek úgynevezött felvilágosodása: akkor tanusítá ez leggyaralóbb gyöngeségeit; valamint a' római birodalom legsürübb diadalünneplései közben roskadozott leginkább. Az észnek a' sokaság által megtapsolt fölvilágosodása szomorúan cáfolta meg magát. Megtörtént, hogy midön a' tudomány 's művészet az önállóságra-törekvés ürügye alatt kizárólag önmagában keresvén célját megsokalta az erkölcsi cél fensöbbségét: rabjául esett az érzékiségnek, 's béköit hordván ennek hódolt, midön az istenit káromolta. A' földi homályt jótékonyan földerítő fáklya a' szenvedélyek viharától elkapatva pusztító lángözönné fajult.

A' szellem tehetségeivel való visszaélés, azok aránya- 's irányának tévesztése okozza az egyéni és társodalmi bajok seregét. A' fensöbb célnak szolgálatára meg nem hódított érzék fölkerelkedvén hatalmába ejti természetös irányadóját: az észet, 's a' fékvesztött indulatok kegyetlen furiákként kergetik bukása örvényeig. Ez úton támadtak a' gondolkodás kábaságai, képtelenségei 's öngyilkos szörnyei. Kelljen-e mindezt példákkal nézletítnünk? A' történelem mindegyik szakában elég tanúságot lelhetni erre. és az élet kicsinyben 's nagyban élénken

mutatja; csakhogy a' legvilágosabb igazolások is egyedül a' fogékonyakhoz szólnak üdvös eredménnyel.

Mi lehetne már az illy lealázó tévedések biztosabb óvszere, mint a' fönnebb érintöttem irányelvek szerinti szellemképzés? t. i. a' természet és szellemvilág nagyszerű jelöneteinek azokhoz méltó figyelemmel való szemlélése, a' nagy mindenség sokképen nyilvánuló örök törvényeinek mélyebb észlelése, és az ezekön okúlt észnek komoly 's elfogulatlan önvizsgálása? — Illy alapon áll elő a' helyösen tájékozott világ- 's önismeret és az ebből eredött viszonyok kellő felfogása. Így majd a' nőmösített érzékek fölött hatalommal bíró ész szelid fönséggel tekint szét a' létezőkön, 's megfigyelve a' célt 's annak számtalan fokozatú eszközeit, az illy emelkedés közben megtisztult érzelmeivel 's magasabb elhatározásra szilárdult akaratával járandja fölsimert ösvényét, a' szép, igaz és jónak minél általánosabb valósíttatásán töreködvé. Saját feladatát annál magasabbnak lelendi, minél hathatósabban látja azt a' fönségösebb célnak előmozdítására teljesíthetni; távul az önmagába sülyedő önzéstől, legszebb boldogságát csak a' társadalomában hiszi föllelhetni, azon szilárd meggyőződéssel, mikép attól bármi által elszakítva olyan, mint elkülönzött tag, mint törül levágott gally, melly hamar elszárad; avval pedig és abban, mint épen működő tag, az egésznek életerőjiben osztozó sarj 's az örök életű szellemnek égi virága.

Ha már tetemes számmal lesznek olly egyesek, kikben a' gondviselés-adta erők rendöltetésökhez hű arányban öszhangzanak, és a' fensőbb cél-szabta irányban hatni sűrögnek: majd áldásos fejlődésnek ered bizonyára az olly társadalom, melly tagjainak szoros viszonya által valóban összeillő egészet, egygyéforrt testületöt képez, mellyben az egy célra irányúlt erők kellő arány szerint rendölvék, mint az az öszhangzatos egyéniségben tapasztalható; ugyanis az emberi ép alkat elég világosan 's hűen állítja szem elé a' tényerők kellő fokozatát. A' szív, mint érzelmek hona, az érzéki műszerek fölött foglal helyet, a' fő pedig, mintegy koronája e' földből táplálkozó 's az égben illatozó virágnak, fönnhordja a' lélek legkiválóbb működésének székét.

Os homini sublime dedit; coelumque tueri

Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.

Prona — cum spectent animalia cetera terram.

Ovid Metamorph. L. I. 84—87.

Illy képbe alakítható mintegy egyénítve a' társadalom is, mellyben az egyített szellem-erők fokozatai pyramis magassággá emelkednek; visszasságuk pedig a' talapzatával fölfelé fordított lobarhoz hasonlítható, mellynek megállhatását gondolni képtelenség. — Hogy a' társadalomnak számos tagjai, mint annak kiegészítő alkatelemei, szoros kapcsolat által függjenek össze, 's mint kell, szilárd testületté tömbösüljenek: az egymásra kölcsönhatás föltéteit kell szükségös mérvben kifejteniök, 's főleg a' közérdeköt szem előtt tartva ollykép illeszködniök az egészbe, hogy annak minél hasznosabb szerveiül szolgálhassanak. Ez alapelv, mint mind-egyiket kötelező sarkalatos föltétele a' társaséletnek, általános érvényre emelkedvén, a' részletösb föltételek fölismerése önkint fog követközni. Nem a' hol, hanem a' hogyan 's milly buzgalommal működés a' közcélra, leend tekintetbe véve az érdem fokozásában. És a' tehetség 's törekvés nem egyéni ragyogás- vagy lépesödésre fog a' pályakiszemelgetésben számítgatni, hanem a' tennivalók fontossága szerint bücsülendi a' szakmákat 's oda irányozandja lelkesült buzgalmát, hol az a' közüdvnek előidézésére legtöbbet lendíthet. — Illy érzületet tesz kötelmünké az erkölcsi világot átalakító kereszténység, alaptörvénye: a' szeretet által, mellyet, mint „mindenek fölött“ (Kol. 3, 14, 15.) szükségöst az isteni Megváltó fönséges oktatása 's példája

nyomán az apostolok lángoló lelkesődéssel hirdettek 's tanúsítottak. Páratlanul remek tanítások, miket az igazi ker. szeretetről az Üdvözítőnek épen ez érdemnél fogva különösen kedvelt tanítványa sz. János ev. és Pál a' népek nagy buzgalmú oktatója, oly áthatott bensőséggel hirdetének. (I. Kor. I. 13, 1—9 Rom. 8, 35. 38, 39. Ján. I. 4, 20. Máté 5, 43—48. Ján. 13. 34. 'stb.)

Legyen csak a' természethöz hű érzelem 's tisztultabb gondolkodás minél számbakban kellő fokig fejlődve, mi a' ker. hitelvek által különösen kitűzött feladat; majd egyensúlyozzák magokat a' társalmi tényerők, és a' kölesönös kötelmek hű teljesítése nyomán leend a' társaséletben földerítő öszhangzás 's egymást viszonzlag boldogító közcélra-törekvés, föl lesznek ismerve nagyobb mérvben a' társalmi élet valódi tisztább gyönyörei, miket félreismerve az érzéki hivalkodás 's gögös önzés, feszült erőködéssel igyekszik oly mesterkelt cikkeek által pótolni, mellyek épen ellenkezőleg boldogtalanságát csak mélyebbre ássák, minők a' kacér fényüzés, rangvadászat és sivár élvhajhászás. — De az oly szellemi érettségű társalmi élet előidézésére okvetlenül szükségös, hogy minden egyes erő 's tehetség rendöltetésére irányozva fejlesztessék a' legképezhetőbb zsenge kortól fogva. Már a' romlatlan gyermeki szív is lehetőleg érözze a' társodalmi életre leendő viszonylatát, 's e' felőli sejdítései elméjének érlődése közben folyton tisztuljanak; szivérzései pedig a' családi kör iránti kötelmek kegyeletös teljesítése által korán szilárduljanak a' társalmi tágasb kör viszonylatainak szentül teljesítendésére. Így távul leend töle a' rút önzés, a' társas élet e' legveszélyösebb ördöge. A' kegyeletös sziv tiszta érzéseinek szent hevével 's az elfogúlatlan önismeret 's világnézet alapján igyekvendik így ön magát a' közcél tekintetéből annál buzgóbban kifejteni, minél fonségösebb a' cél, melly romlatlan lelke előtt lebeg. Ily törekvés, a' jól irányzott belső inderökből nyervén ösztönét, sikeresben halad, mint a' céltudat nélküli vagy merőben külső indokokra támaszkodó és csekélyes, néha gyarló kilátásokkal indokolt, miket a' változékonny szeszély csapongása ingatag értékökből könnyen kiforgat.

Ezennel a' fölvelt eszme legközelebbi viszonylatának tárgyalásához ért elmélködésöm, hol a' társodalmi közcélra irányzott önképzés sarkalatos föltétei 's módjai némelly részletben érintetnek oly szellemi képességekre nézve, mellyek nagyobb mérvű közremunkálásra hivatvák a' szellem országában. A' helyes irányban megindított önképzés az, melly a' régibb haladású népeknél a' tudományok és művészetek kifejlődését és emelkedését hathatósan előmozdította, 's oly dús eredményű munkásságot fejtött ki minden irányban. E' nálunk még nem oly sűrűn mutatkozó szellemi törekvés célszerűleg az első t. i. a' családköri növelésben nyeri leghatályosabb buzdúlatát, a' tanodai oktatásban pedig megszilárdulását és további irányoztatását. Ily nemes ösztönrel lelkesült kebelre nézve lehet csak igazán hatásos a' tanodai oktatás; mert belső szellem-működése valóban tápláltatik általa, úgy, mint melly a' szomjúhozott ismereteket gyorsan szellemébe fogadja, 's azok áthasonlítása által gyarapodván folyton újuló ingert érez bővebb ismeretek szörzésére. Ilyennek szellemi szükségévé és nélkülözhetlen lelki tápszerévé válnak az ismeretek, épen úgy, mint a' testerősítő elemek után vágyódik az ép működésű test. A' gyermeki szív tiszta érzései legfogékonyabb termőföldjük a' szellemi magvaknak. Ezekbe korán beoltva az ismeretvágy nőttön növekszik, 's ildomosan táplálva erős gyökereket ver. A' lélek mélyében tenyésző ime csirából fejlődik ki a' leghatályosabb törekvés; ez forrása a' legnőnösebb buzgalomnak. A' tiszta érzésekben leli alapját a' szellem többi tehetsége; azokbul kedvező viszonyok közt mintegy önként fejlik ki az égi növevény teljes virúlata. Ellenben ezek híjával a' csupán külső indokok által ösztönzött, habár, engedve a' kényszerítésnek. elfogad is egyetmást a' reá aggatottakbul. de azokat szervezött és belső valóját igazán átható ismeretté.

igazi szellemi birtokká nem képes áthasonlítni; külső gyarapodás, aggregatum, 's csupán külmáz marad az, mellyet az idő és viszonyok könnyen lesúrolván, az azokkal nem rokonúlt szellem meddön teng, mindinkább érzéki valójába kérgesödvé. Sőt nem ritka tapasztalat, mikép az illy lélek belvilága, mellyhez a' reá pazérlott szellemi hatások nem juthatának be, azoktul idegenködvé, 's magába vonúltan, az ámitó műveltségi külburíték alatt egészen ellentétes sötét irányt vesz. Az illykép alakúlt jellemek is elég szomorú példányaiul tüntek föl az önmagukkal való meghasonlottságnak; és a' hiú nagyravágyás nyomorú előítéleteinél fogva külső idomíttatásukhoz mért viszonyokba illesztetvén, mint azokban illetéktelen 's így helyösen be sem illő elemek sok bajnak lönek okozói, t. i. igazi beltartalommal nem bírván jogosúltságra szert tenni, a' fondorkodás gonosz ármányaival igycköztek magoknak érvényt eszközölni, 's így egyéni meghasonlottságuk feleiknek is ártalmukra szolgált. Néha az egész társadalom megsínli egyes elvetemült tagjának elfajultságát. A' belérték nélküli tolárd kénytelen lényegös hijányát külszínre erőködéssel elpalástolni, 's e' törekvés sok aljas tényre csábítja; sőt gyakran a' romlottság örvényébe sodorja. Így háraatlanak néha az egyesek eleve eltévesztött lelki irányzata miatt a' legnagyobb veszélyek az egész államra.

Az elve helyösen tájékozott önképzés sikeresben fog töreködni a' lélekművelésre nézve olly nagy fontosságú összhangzatosságra is; a' korán megtisztúlt öntudat kellő gondot fordítand minden egyes tehetségének illő kiképzésére, nehogy az egymás rovására fejlesztettek aránytalanságuk által az egyéni fejlődés böcsét érvénytelenítsék; mint a' képzelem túlesapongása az ítélet ügyefogyottságát, a' tépelődő okoskodás 's a' légben kalandozó elvontság az érület 's erkölesi jellem kárát okozza; és az illy bármelly oldalra félszeg módon kinőtt tévirány az ép lélekegységnek torzulását eredményözi, minek amnyi számandó példáját, sőt mondhatni áldozatát, zokon sajnáljuk. Van valami elidegenítő a' szívtelen tudományban, valamint az észtelen ábrándozásban is; az összhangzatos lélekre bántólag hat minden harmoniátlanság. A' történelem hüen elénk tárja milly ádáz vést idéztek a' szellemfejlődési ferdeségek egész nömzetekre. A' valódi műveltség a' szellemnek teljes és belülről kifelé központi sugarakként növekvő gyarapodása által történik. Így keletközik a' romlatlan érzelmek alapján az értelmi emelkedés 's ezek nyomán a' szilárd 's magasabb törekvésű erkölesi jellem. Helyösen mondatik, mikép: „a' léleknek legjobb állapota az, midön az értelem világa és a' szív melege egy arányban vannak; mert az ész szív nélkül csak téli nap; a' szív ész nélkül hő, de sötét éj; a' kettő együtt májusi hajnal.“

Az önképzésre nézve nagy nyomatékú e' figyelmeztetés. A' szervesnek lenni kellő műveltségnek az egész egyéni valót át kell hatnia. Nemcsak, hogy a' szív elhanyaglásával nem teljes az elmét bármennyire fejlesztő képzés, hanem még az érteket illőleg tekintetbe nem vevő is tévösvényen botorkál. Minden létegrész, mint többé kevésbé az egyéni feladatra közreműködő, aránylagos igényre jogosult; 's károsulata az egészre hat vissza. Az összhangzatos önképzés a' testi szerveket is kellő gondoskodással ápolja. A' testgyakorlat jótékony befolyással bírván a' szellemi képességekre méltán ajánlatik a' szellemfejlesztés szempontjából is. A' látás, hallás 'stb. értekek képzése pedig mennyire szükségös a' szellem nömösítése végett, ki nem tudja? Az alakító 's szóló művészetek e' szervek mint csatornák által folynak be lelkünk idomítására. És a' szépművészet remekeinél mi volna hathatósabb szellemünk emelésére? — Nemcsak az élet tavaszának ürvendő szívre nézve legjótékonyabb szellemi dajkák a' nyájas Múzsák, de az élet alkonyát is bájosan derítik azok. De hisz a' szívnek mindig ifjúnak kell maradnia; még az öszbeborúlt fövel is szépen megfér a' tiszta érzelmű ifjúszív, sőt a' gyermekded ártatlan

érzések, a' tudomány magasain otthonos elmével rokonúlva, egészítik ki a' legszebb jellemeket. — A' szépművészetek kellő méltatása mindebben eléggé ki van fejezve.

Azonban a' valódi böcslés abban áll, hogy minden igazi belértéke 's felsőbb viszonyi fokozata szerint méltányoltassék, ne azon túl, mert ez ildomtalanságra mutat; de ne is azon alul, mert az méltatlanság jele. Ez elv nyújtja a' művészet és tudomány műveinek böcsléséhez a' leghelyösebb mértéket. A' mi nem az igazán szépet tükrözi elénk, a' művészet nevét nem érdemli; a' mi nem a' valódi igaznak kutatását célozza, az bitorolja a' tudományosság címét. Mind a' tudományt mind a' művészetet a' legfőbb jó felé irányzás jellemzi legszebben, 's ez hervadhatlan koszorújuk. A' költészet, mint a' művészetek legkiválóbbja, a' maga tiszta valóságában legbensőbb becsülésünkre méltó. Az emberi szellem legelső képezője volt ez kezdet óta, a' gyermekded szívet szeliden ápolva, a' zsöngé értelmet is ez fejt ki az érzelmek bimbajából; mint gyöngéd dajka a' szívbe dalolja be a' szende érzéseket, majd a' szellem nagy igazságait 's a' végtelenségig sejtő eszméket lebegtetni elénk hímzett fátyolán; és az élet minden percére derült és borús viszonyaira bír vidító 's oktató, emelő és erősítő sugalmakat ihleni. Örök ifjúsága sírunkig bájolja az életet. Benne megédesül a' fájdalom is, 's az élet keserősége szelid búsongásban mosódik el. Illyen enyhítő 's edző hatású az igazi költészet. De a' melly ettől eltér, 's mint ellentétes hatású boldogtalanít, elszakítva a' fönnebbiektől; melly a' kétely 's hitetlenség sötét fátyolát vonja ég és föld, szív és ész között, a' meghasonlás vézsmagvait lopja be a' kebel szentélyébe, gúnyt úz az istenivel, a' természet szerint feltörekvő érzelmeket is az érzékiség hinárába sülyesztí alá: az a' költészet fönségös nevére, mint annak lealázója, nem méltó. A' költői fön szárnyalású hellén böcsész, kit Cicero istenített vala, mély indokoknál fogva számúzi eszményi államából a' szívnyesztő zenét 's költészetet; szigorú de jogos igényei, mellyeket az erkölcsiség magas érdekében a' zene- és költészet eléje szab, (l. Platon „Politeia“ III., IV.) elévülhetlen böcsüek; azokat szem elöl tévesztve, még a' legragyogóbb lángész sem felel meg a' művészet fönségös céljának. Az illyen szinte elbűvöli ugyan az érzelmeket és a' szépnek látszatával megigézi; de ez ámító bájok nem emelik a' lelket, hanem elszédítvén alászállítják; nem tisztítják az érzelmeket, hanem az érzékek mámorába ejtvén beszennyeznek. Nem egészségére válik tehát a' léleknek az illynömü műveknek élvezése, hanem betegségét okozza, olykép; mint a' testnek a' vérrontó füszerös italok 's édös csemegék, bármennyire ízlenek is a' torkosságnak, bármennyire gyönyörködteti is ínycsiklandó erejük a' nyalánkot, nemcsak hogy táperővel nem bírnak, hanem a' kórányagot gyűjtik meg a' testben.

A' művészet remekei gyönyörködtetve oktatnak; tehát a' szívet és észet egyiránt képezik. A' valóban illyenek szorgalmas tanulmányozást igénylenek öszhangzatosan képező voltuknál fogva, nemcsak az ifjúkorban mint legcélszerűbb lélekidomítók, de az egész élet folytán; mert általuk növeltetik az igazán szép 's jó alkatú lelkület. Erre nézve sok épületös oktatást ad az ímént említett jeles böcsész, ki egyszersmind kitünő művész is.

A' művészet legkiválóbb remekei által nömösült érzelmek 's magasabb látkörbe emelkedött értelem könnyen otthonossá teendik a' buzgó önképzőt a' komolyabb tudományok mezején is, mellyre már azoknak szellemkarjai mintegy észrevétlenül áthelyözék őt. A' fensőbb cél iránt tisztában levén, a' tudományok valódi böcsét 's méltóságát helyös szempontból mérendi, 's távul fog tartózkodni ama hétköznapi fogalmaktól, mellyek szerint a' tudományt némelylek hiúság cégérének, mások rangraverögödhetés zsámolyának, némelylek a' magán szenvedély bábjátékának vélik, 's mások az elanyagiasodott gondolkozáshoz képezt, mint a' hírneves költő kifejezé, Minervát épen csak fejös tehén gyanánt böcsülik.

A' tisztán szellemi érdekeltetés elve méltatlanságnak tartja a' tudománnyal akár hiú fitogtatást vagy fényüztést, akár kalmári nyereszködést vagy elzárkozó fukarkodást üzni. Valamint e' hozzá méltatlan szenvedélyek a' tudomány böcsét elhomályosíták: úgy annak valódi méltóságát az igazi hivatású 's buzgalmi munkásság deríti föl; az ez iránt kellőleg tájékozott önképző, tiszta föntségében látandja a' tudomány feladatát, 's arra szentölt tehetségeivel istenigazában 's a' közszellem érdekében fog annak terén fáradni, oda fordítva leginkább erőit, hol azokkal a' közcélnak leghasznosabban szolgálhat; helyes önismereténél fogva tudván: „quid valeant humeri, quid ferre recusent,“ távul a' célhoz nem vezető átalánoskodástul, inkább szerényebb 's felkarolhatóbb szakmát választ az üdvös eredmény tekintetéből. Sükeresb közhaladás végett ugyanis a' szellemi köztársaságban is szükségössé vált ma már a' munkafelosztás egyes szakmákra, mellyeknek aránylagos képviselése végett néhány külön egyesület is állottak össze, mint rokon feladatú ténykörök. Az anyagi munkásság megosztása már régi idők óta szokásban vala, és hasznos eredményét századokon át jótékonyan igazolta, mire maga a' természet, az emberi alkat, hajlam és képesség különfélesége és a' társasélet viszonylagos szükségletei által elég világosan utal. Az anyagi munka felosztása a' testvériség elvét hathatósan segíté valósítani; az egymás 'segélyére támaszkodás és kölcsönös kiségités szorosabb kapcsolatba füzte a' kebleket. Nemkülönbén eszközli ezt a' szellemi munkák okszerű megosztása is, melly míg módot nyújt az erőtlenebbnek is üdvösen közremunkálhatni a' szellemi alkotmány emelésében, addig az erősebbet sokszorta nagyobbak kivitelére képesíti. Így vannak a' szellemi munkakörökben is a' mesterek mellett kisebb nagyobb szolgálatot tevő napszámosok, kik az anyag összehordása körül sűrögnek, vagy a' tudományi készletet közforgalomba hozzák, melly tisztas munkának buzgó gyakorlása méltó elismerést szerez érdemüknek, 's egyszersmind erőiket is fejti 's nagyobb műveletekre edzi, minöket a' remeklő mesterek 's művészek által anyag-adalékaikból előállíttatni látnak.

Vannak szellemi munkások, kik lelkek egész erejével egyes eszmék fölvilágosítására töreködnék. Vannak, kik a' szellemi térnek egyes elfoglalt pontjain örködnék, 's azokon a' tudomány szilárd oszlopaivá erősülvén, mint világító tornyok lövellik szét magok körött az értelmiség tiszta fényét. De a' még olly magas 's még olly tág körü szellem sem képes az emberi ösmeret egész körét fölkarolni. Jól mondá egyik jelösünk, mikép a' legnagyobb sem olly erős, hogy mindent megtehessön, a' leggyöngébb sem olly erőtelen, hogy valami hasznost ne művelhessön a' szellemi társodalom terén. Így az irodalmi munkásságtól sincs elzárva a' kevésbbé adományozott jóakarát; söt buzgalmanak elég tér nyílik részt vehetni a' méhszorgalmú munkásságban. A' történelem, a' természettudomány, a' nyelvészet 'stb. olly tömérdek kibúvárolni való anyagot nyujtanak, 's olly benső gyönyörrel vonzó munkássággal kínálkoznak, hogy az éber szellem 's valamirevaló képesség nem mellözheti nyájás meghívásukat; a' tudomány jótékony ihletét nyert lélek pedig mostoha viszonyok környezete dacára is, örömet 's lelkesülten nekik szentöli minden megtakarítható percét; söt ismerünk valódilag önfeláldozó 's minden egyéb gyönyört feledő tudománybuvárokat, kiknek irányában alig fogható föl azon kábaság, mellyet elkövetetni látunk azok által, kik ennyi magasabb gyönyör és amnyi hangosan hívó szellemi munkakör mellöztével az irodalom terére csak azért sietnek, hogy ott mulatozási kedv-töltéseiket üzzék, 's ízlést rontva ledér kacérkodással hösöljenek a' szüz Múzsák pítvarában, a' szellemi ügy és társodalmi gazdászát rovására. Az invita Minerva költészködni eröködök, ha komoly munkálkodási kedvök volna, káros hivalkodásuk helyett igen hasznos szolgálatot tehetnének a' tudomány bármellyik szakmájában mint közvetítők. akár

fölfelé hordva az aknában gyűjtött anyagot, akár fönnről lehozva 's mintegy közkeletű aprópénzzé alakítva a' magasabb tudomány kincseit.

Az érintettük szellemi munkásság hathatós tényezői mint mozdonyok viszik előre a közszellemet, a' társadalmat széltében működő erők által mindinkább áthatva a' szellem jótékony sugáiraival, mikben termékenyítő hev és fény ömlik szét. Így tisztúl az értelem 's érzelem, sőt nemesül maga az érzékiség is, melly különben röghöz tapad, és lomha súlyával a' szellemet is lerántja 's megromoltával magába fojtja.

Ha a' társadalmi élet ténykörei illy szempontbul felfogva mindannyian a' legfőbb célra irányzó tényezők által foglaltatnak el, és a' magasztos célnak valóban megfelelő buzgalommal töltenek be: akkor az illykép fejlődő összhangzatos munkásság olly közboldogságot idéz elő, mellyben minden egyes közremunkáló az őt illető osztályrészt érdemleg föllelendi. E' boldogító összhangzat, hasonlítva az égitestek rendszerös forgásához, a' feladatul kitűzött tökélyesség állapotára hathatósan emelné az emberi társadalmat, 's mintegy ama bájolólag zengő sfairakörök harmoniáját valósítná meg, mellyről Pythagoras olly magas sejtelömmel szóla. — De az eszméket egyes kitünőbb szellemek ápolják, kik az emberiség vezérfényei. A' szellemi élet ösvényeire reátalál minden, ki az igaz utat őszintén keresi, 's azon fölleli a' célt, ha lankadatlan buzgalommal törekszik a' fönnről sugallt világosság által szellemét emelni, 's a' keblébe ültetett égi magvakat minél gyümölcsözőbbekké növelni. Így lesz igazán megoldva az önképzés szép feladata.

Statistikai adatok.

I. Tanárikar s Tantárgyak.

Tanárok	Tantárgyak	Osztályok, melyekben előadásokat tartott	Heti tanórák száma	Észrevételek
Nagy Márton	Magyarnyelv, Magyar irodalom története	5 6 7 8	8	Házfőnök s tanodaigazgató ; magyar tud. társaság s term. tudom. társulati tag.
Sőjtöry Zsigmond	Latinnyelv, Földleírás, Természetráajz	3 4 1 1 2	19	Ház-aligazgató.
Koretz Lőrinc	Németnyelv, Német irodalom, Mennyiségtan	5 6 7 8 6 7 8	18	VII. Osztályfőnök ; bölcészettudor.
Tegő Alajos	Vallás és latinnyelv Történelem és földleírás	5 6 4	19	Bölcészettudor.
Lechner Imre	Latinnyelv, Németnyelv	2 1 2 3 4	22	II. Osztályfőnök.
Rohrer Antal	Görögnyelv, Természettan és bölcészeti előtan	6 7 7 8	19	VIII. Osztályfőnök ; természettani műteremőr, bölc. s hittudor és egyetemi kartag.
Czech József	Görögnyelv és Természettudományok Mennyiségtan	3 4 4	17	IV. Osztályfőnök ; Tanári könyvtárnok.
Petlanovics Alajos	Magyarnyelv, Történel. és földleír. Mennyiségtan	3 2 3 1 2 3	17	III. Osztályfőnök ;
Berzay Elek	Vallás, Latin- és magyarnyelv	1 2 3 4 1	18	I. Osztályfőnök ; Hitelemező.
Való Kal. József	Latinnyelv, Mennyiségtan, Természetráajz	7 8 5 5 6	18	VI. Osztályfőnök ; bölcészettudor.
Csaplár Benedek	Vallás, Görögnyelv	7 8 5 8	15	V. Osztályfőnök ; hítségőnök s ifjusági könyvtárnok
Deák Nep. János	Magyarnyelv, Történelem és Földleírás	2 4 5 6 7 8	16	—

A tanárok mind kegyes rendi áldozárok.

Rendkívüli tanárok :

1. Vukovics Sándor, n. e. g. vallástanáár.
2. Löw Lipót, főrabbi, héber vallástanáár.
3. Véber János, képezdei tanár, műénektanár.
4. Bernstein Ferdinand, francianyelvtanáár.
5. Vitkovsky Lőrinc, rajztanáár.
6. Czech József, mint főlebb, szépirástanár.

II. A g y m n a s i u m

Tanári személyzet			Előadási nyelv	T a -			
Állása	Egylázi	Világi		Az osztályban	Nyilvános	Magán	Öszvesen
			t a n u l ó k				
Igazgató . . .	1	—	M a r t a r y e s e a n a	I.	98	3	101
Rendes tanár .	11	—		II.	63	1	64
Helyettes . . .	—	—		III.	37	2	39
Rendkívüli . . .	2	3		IV.	26	—	26
Öszvesen	14	3		V.	36	1	37
				VI.	20	—	20
				VII.	22	—	22
				VIII.	27	—	27
Öszvesen .					329	7	336

Megjegyzendő: a) hogy az iskolák fentartása és a tanárok ellátása a városi köziskolai tanszerekre fordítottatik; c) hogy a szegediek és a szorgalmas tanulók tandíj-

állása.

n u l ó k															
Nemzetiségre						Vallás szerint						Tandíjas	Tandíjmentes	Ösztöndíjas	
Magyar	Német	Szerb	Horvát	Szláv	Zsidó	R.-Kath.	G.-Kath.	N. e. gör.	Ágosta	Helvét	Izraelita				vallásu
72	14	4	1	—	10	86	1	4	—	—	10	20	78	—	
40	8	3	—	—	13	48	—	3	—	—	13	16	47	—	
26	3	5	—	—	5	29	—	5	—	—	5	6	31	—	
17	1	1	1	1	5	20	—	1	—	—	5	6	20	1	
23	3	3	—	2	6	28	—	3	—	—	6	7	29	2	
14	—	1	—	1	4	15	—	1	—	—	4	6	14	1	
16	3	—	—	—	3	19	—	—	—	—	3	10	12	1	
21	—	2	—	1	3	21	—	2	—	1	3	5	22	3	
229	32	19	2	5	49	266	1	19	—	1	49	76	253	8	

pénztárból eszközöltetik ; b) hogy a tandíj a városi t. c. Tanácsnak adandó számadás mellett mentesek.

III. Tanodai bizottmány.

T. c. Lengyel Pál, városi tanácsnok.

— Nagy Márton, tanodaigazgató.

— Rohrer Antal, tanár.

— Csaplár Benedek, tanár.

IV. 185⁴/₅-ki tanévben tartott érettségi vizsgák eredménye.

VIII. oszt. tanulók száma 185 ⁴ / ₅ -ki tanév végével	Érettségi vizsgára magokat jelentették	Ezek közül vizsszalépett	Nyilvánítottak		Visszautasítottak
			kötünö éretteknek	éretteknek	
19	helybeli 9 vidéki 1	—	1	9	—

Ez évben az írásbeli érettségi vizsgák tartattak július 21., 22. és 23-kán, szóbeliek augusztus 5. és 6-kán tartatnak.

V. Kivonat az 185⁴/₅ és 185⁵/₆-ki jegyzőkönyvekből.

Tanodai osztály	185 ⁴ / ₅ t a n é v végén voltak	185 ⁵ / ₆ t a n é v b e n							
		Alsóbb osztályból fölléptek		Ismétlők	A tanév kezdetén voltak			Második fél-évben jöttek	A tanév végén
		helybeliek	másunnan jöttek		szege- diak	vidé- kiek	össze- sen		
I.	81	65	24	9	58	40	98	—	84
II.	52	55	5	3	43	20	63	—	56
III.	28	36	1	—	26	11	37	—	35
IV.	33	25	1	1	18	8	26	—	25
V.	19	29	6	1	19	17	36	—	33
VI.	23	13	6	1	7	13	20	—	18
VII.	21	19	3	—	8	14	22	—	22
VIII.	17	22	4	2	7	19	27	1	24
Összesen	274	264	50	17	186	142	329	1	297

VI. A második félévi vizsgálatok rende:

1. Vallástánból tartatott általános vizsgálat a feltanodában július 25-én, altanodában jul. 26-án.
2. Áttételi vizsgálatok július 11—19-ig.
3. Nyilvános vizsgálatok jul. 29. 30. és 31-én. Ezek után ünnepélyes hála sz. Misével az ifjuság elbocsátása aug. 1-én.

Külön oktatást nyertek francia nyelvben 5; műéneklésben 50; rajzban 37; szépirásban 147.

VII. Sorozati kivonat.

Tanodai osztály	B i z o n y i t v á n y t k a p t a k						Sorozaton kívül maradt		Sorozás előtt kilépett	
	kittiütetéssel első osztályút		Első osztályút		Másod osztályút		I.	II.	I.	II.
	I.	II.	I.	II.	I.	II.				
	félév		félév		félév		félév		félév	
I.	7	5	54	44	35	35	—	—	2	14
II.	5	8	34	29	22	17	—	—	2	9
III.	4	3	25	27	8	4	—	—	—	3
IV.	9	6	14	19	2	—	—	—	1	—
V.	7	8	20	23	7	2	—	—	3	—
VI.	3	3	13	14	2	—	1	1	1	1
VII.	2	3	18	19	2	—	—	—	—	—
VIII.	2	2	19	22	4	—	—	—	1	3
Öszvesen	39	38	197	197	84	58	1	1	10	30

VIII. Kötelezett tantárgyak.

Tanodai osztály	Hetenkinti lecke-órák száma										Öszvesen
	Hittan	Latin nyelv	Görög nyelv	Magyar nyelv	Német nyelv	Történelem és földrajz	Mennyiség-tan	Bölcsészeti előtan	Természet-rajz	Természet-tan	
I.	2	8	—	2	I.f.é. 3 II.f.é. 4	3	3	—	2	—	24
II.	2	8	—	2	I.f.é. 3 II.f.é. 4	3	3	—	2	—	24
III.	2	6	5	2	3	3	3	—	2	—	26
IV.	2	6	4	2	3	3	3	—	—	3	26
V.	2	6	5	2	2	3	4	—	2	—	26
VI.	2	6	5	2	3	3	3	—	2	—	26
VII.	2	5	I.f.é. 6 II.f.é. 4	2	3	3	3	II.f.é. 2	—	3	27
VIII.	3	5	5	2	3	3	1	2	—	3	27
Öszvesen	17	50	30	18	26	24	23	4	10	9	206

IX. Taneszközök.

- a) Ez évben is több érdekes munka szereztetett a könyvtár számára a tandíjból, mint:
- Bumüller világtörténet. Feniczi J.
 - Magyar nyelvészet. Pest. 1—9 füzet.
 - Schmidt Deutsch-Griechisches Handwörterbuch. Leipzig. 1850.
 - Gräfe Sammlungen von Beispielen und Aufgaben der Algebra.
 - Resultate zu der Sammlung von Beispielen und Aufgaben etc.
 - Strehl Aufgaben zur Berechnung der Flächen und der Geom. Körper.
 - Burg Lehrbuch der Maschinenlehre.
 - Hunyadiak kora Magyarországon 11-ik kötet.
 - Palugyay Imre Magyarország leírása. 4-ik kötet.
 - Galetti egyetemi világrajza. I—IV. füzet.
 - Greith Handbuch der Philosophie.
 - Nagykőrösi krónika.
 - Uj Magyar Muzeum. 1856.
 - Zeitschrift für die Österr. Gymnasien. 1856. 'stb. 'stb.
 - Ajándékba kapott könyvek száma a es. k. Helytartóságtól 10.
- b) Föld- és egyéb rajzok gyűjteménye szaporodott következőkkel:
- Burg Atlas von 14 Kupfertafeln.
 - Dr. J. V. Kutsheit Historisch-Geographischer Atlas. 50 db. földképpel és középkor.
 - Középkori földképek.
 - König Atlas 1. 2. füzet.
 - Sprunner Atlas.
 - Astronomischer Bilderatlas. 12 tábla.
- c) Természettan-gyűjteményünk gyarapodásához jótékonyan járult Deutsch Károly úr, ki mint a természettan kedvelője intézetünknek ajándékozott:
- 1) Különféle jegült sönemeket magábanfoglaló idomokat;
 - 2) Goldbergerféle galván-láncot;
 - 3) egy kisebbszerű villanybevezetési készítményt;
 - 4) három fegyverzett palackot és két Dánielféle elemet.
- Köszönet e buzgóságért. Adjon Isten intézetünknek sok ily jótévőt!*
- d) Az ifjúsági könyvtár számára szereztettek:
- Toldy Ferenc, Magyar költészet története. 2 kötet.
 - Odyssea; fordította Szabó István. 1 köt.
 - Majer István szivemelő elbeszélései. 1 kötet.
 - Párisi kis Robinson. Eugenia Foa után gr. Zichy A. 1. kötet.
 - Don Quixotte; ifjak számára Karády J. 2 füzet.
 - Campe; ifjabb Robinson. 1 kötet.
 - Attila, Thierry után Szabó Károly. 1 kötet.
 - Kisfaludy társaság Évlapjai 7-ik kötet.
 - Vasárnapi könyvtárra előfizetés.
 - Jókay M. A magyar előidőkből. 2 füzet.
 - Jászay P. A magyar nemzet napjai. 3 füzet.

Toldy F. Irodalmi beszédei. 2 kötet.
 Tatárjárás története Rosty Zs. I. k.
 Széptani remek, 2 k.
 Ovidius átváltozásai, ford. Egyed A. I. k.
 Magyarok története. I. k.

A n. m. Tanhatóság által nyert könyvek:

Növénytan kezdők számára. Kiss Lajostól. 1 kötet.
 A keresztény jó nevelés útmutatója, Galura után Hmyady Károly. 1 kötet.
 Idegen szótár. Pest. 1. kötet.
 A középkor története. Kiss Lajostól. 1 kötet.
 Közhasznú magyar levelezőkönyv Farkas E. 1 kötet.
 Német olvasókönyv. Ballagi K. 1 kötet.
 Ásványtan középtanodák használatára Mihalka A. 1 kötet.
 Száz és négy válogatott bibliai történetek Hübner J. 1 kötet.
 Ungarn in seinen neuesten Verhältnissen. 1 kötet.
 Magyar olvasókönyv tót ifjak számára. 1 kötet.

Ajándékoztattak:

Olasz út Hoványi. 2. köt. és Galletti's Allgemeine Weltkunde 9-te Auflage, Nagy Márton tanoda igazgatótól.

Garay J. Árpádok I. kötet. Való J. tanártól.

Kölcsey F. minden munkái. 6 köt. 2 borsarku kötetben. Csaplár Benedek tanártól.

Genius aus Wieland's Werken. 1. köt. Maletics Miklós VIII. oszt. tanulótlól.

Jósika Miklós, Abafi 1 kötet. Adler János

Klopstock Messiása. 4 kötet. Reitzer Adolf

Elveszett fia. 1 kötet. Szluha Ágoston

Elementa rei rusticae a Lud. Mitterpacher 1 kötet Tóth János

Széchenyi István Acad. beszéde; Pesti növ. papság munk. I. k. s két tört mű Kovács

Gábor I. évi hittanulótól.

} V. osztály
 } tanulóktól.

X. A szegedi nagy-gymnasiumhoz kötött ösztöndíjak.

a) Bold. eml. **Ebner József**, volt csanádmegyei címz. kanonok, alesperes és német-szentpéteri lelkész, 1846-ki martius 19-én kelt nagylelkü alapító levele értelmében, évenként azon nyolcadik osztály tanulónak, ki magát vallásosság, példás viselet s a tanodai szabályok pontos megtartása által kitüntetendi s társai közt a vallástanból mind a két félévben legnagyobb előmenetelt tanusítand, a többi tanulmányból pedig az elsők közé leendő sorozva. hat arany, azaz: huszonhat pengő forint adassék.

Ez ösztöndíjban részesült mult tanévben: Thann Károly.

b) Néhai **Sobay György**, Szegedvárosának volt főorvosa, 800 pengő forintot olyképen hagyományozott, hogy annak kamatja évenként két szegedi születésű legjobb tanulónak, egyiknek a fel-, másiknak az altanodából az illető tanár és igazgató uraknak hiteles bizonyítványa mellett adassék.

E jótétemény részesei ez évben feltanodából: Rózsa Ferenc VII.

altanodából: Papp István IV. oszt. tanulók.

c) Tarthat igényt három szegedi születésű szorgalmas tanuló bold. eml. **Jettim József** által alapított ösztöndíjra is.

Ez ösztöndíjt jelenleg élvezik: Nagy Károly, VIII. oszt. tan. 60 pfrt.

Pillich Kálm. V. „ „ 40 „

Wéber János, V. „ „ 40 „

Király Antal, IV. „ „ 40 „

Királyi ösztöndíjasok: Szabó Kálmán, VIII. oszt. tan. 80 pfrt.

Valovics Márk, VIII. „ „ 80 „

Duka László, VII. „ „ 80 „

Haam Lajos, VI. „ „ 80 „

A tanoda belső állapota.

A' lefolyt 185 $\frac{3}{4}$ -ki tanév ismét october 1. napján vette kezdetét a sz. Lélek segélyül hívása mellett, miután előbb a fölvételi és ismétlési vizsgák rendesen bevégeztettek. A megszokott buzgóság, mely a lelkiismeretes kezeléstől nem távozik, ez évben is egyaránt lelkesíté a tanári kart, hogy a nehéz feladatot ekkor is a mennyire lehet, szerencsésen megoldhassák, a reá bizott haza zsengeit vallás alapján vezessék a tudományok szentélyébe, hogy fölavatassanak, kik hivatvák azoknak zamatos gyümölcsei megizelésére. A hó kezdete mindjárt öröme lelkesíté a Múzsák termeinek ártatlan lakóit, dicsően uralkodó apost. Fejedelmünk névünnepét szentelvén. — Még más szerencsének részesei is valának tantermeink ugyanazon hó 22-én, midőn a kath. egyház egyik erős oszlopát Viale Prela pápai követ, bibornok és bolognai érsek úr ő magasságát tisztelheténk szerény falaink közt. Mennyi ösztön vala ez a valásteli ártatlan keblekben, midőn valódi atyai leereszkedéssel nyájaskodott az őt bámuló gyenge ifjusággal. Ez ily alkalmak igen jól hatnak az ifju kedély fölvillanyozására. — A húsvéti szent gyakorlatok tiszta érzülettel, a vallási körmenetek példaadó buzgalommal, a sz. gyónás és áldozás éven át ötször a legnagyobb áhitattal végeztettek. Mik mindenesetre a célszerű hitszónoklatok, hitelemezések és a vallást szító előadások üdvös eredményei.

A felsőbb rendeletek is, melyek hasonlóul a vallásos képeztetésnek mind megannyi emeltyűi, mindig sikerrel fogatosítottak. Fölhasználtatott minden, mi a korkivánalmait, illetőleg a célszerű kiképeztetést előmozdíthatja; a rendes tantárgyakon kívül, melyek egyik kiegészítő részét tevé a németnyelv is, a francianyelv, rájzolás, szépírás és műéneklés tanítottak.

Fegyelmet illetőleg, a tanárikar, egész éven át nem lön oly helyzetben, hogy valakiben nagyobb vétséget szigorúbban megfenyíteni kényszerítettett volna. És ez mérve annak, hogy az ifjuság a jövőjét célzó alkalmas törvények hasznosságát eleve átértvén minden ellenkezőt kikerülni szerénykedett.

Ez érdemben szerencsés vala tanodánk az év fölytában mlgos **Poche Adolf** urnak jelenleg a kassai ker. Helytartósági alelnökének, úgy dr. **Haas Mihály** cs. k. iskolai tanácsos úr ő nagyságának, tett látogatásaik alkalmával, a tanügyben tapasztalt buzgóságot helyeslőleg elismerni.

Dr. **Csajághi Sándor** megy. püspök úr ő mga ez évben is, junius 23-kán szerencséteté ifjuságunkat a magasságbelinek bemutatott vér nélküli áldozatával, mely alkalommal az ifjuság négyes műénekét példás buzgósággal és ő mlgának magas tetszésével dicsőité a Mindenhatót.

XII. Kidolgozásra feladott magyar gyakorlatok a feltanodában.

A fiu tudósítja szüleit Szegedre érkezteről. *Levél.*

Válasz ugyanerre.

A sas, varju és csiga. *Mese.*

Salamon a cserhalmi ütközetben. *Történeti elbeszélés.*

Anyai kincs. *Utánzat.*

Ki a nemeslelkü? *Jellemrajz.*

A jó fiu. *Beszély alakban.*

Mi szükséges az ifjunak a tudományokban teendő előmenetelre. *Leírás.*

A tavasz legalkalmasabb a tanulásra.

Az atya figyelmeztetve fiát az év végére, buzdítja az idő jó felhasználására. *Levél alakban.*

A tudomány legnagyobb kincs.

A szünet végnapjai. *Leirói modorban.*

A remény. *Elemzés.*

Egy valaki serkenti barátját, hogy felhagyva a mezei gazdálkodással, a tudományművelés által tegye magát halhatatlanná. *Utánzás.*

Egyedüli jó a tudomány, rossz pedig a tudatlanság. *Elemzés.*

Az ifju kor. *Példázat.*

A becsületesség és lelkiismeretesség. *Beszély.*

A munkásság hasznai. *Leirói tollal.*

Nagy Károly, mint a magasb műveltség előmozdítója. *Leirói tollal.*

Sz. István, mint a keresztényvallás és műveltség alapítója hazánkban. *Leirói tollal.*

A hűség. *Példázat a természetrajzból.*

A tanév jó folytathatásának szükségletei. *Leirói tollal.*

Az atya inti fiát, hogy a henyéléstől őrizzék. *Intő levél.*

A vándor. *Utánzat.*

Platon egyes mondatainak elemzése.

A magy. irodalom történetének helyes ismerete minden művelt honpolgárra nézve hasznos és szükséges.

A tudományos műveltségnek okai Mátyás (Hunyady) alatt.

Nt. Végh János kegyes rendi tanár emléke; *kötetlen és kötött tollal.*

Pythagoras némely jelesb mondatának elemzése.

A történelem tanulmányozásának fontossága az erény támogatására.

Az ifju nemzedék és a haza jóléte.

Szünidői foglalkozások. *Leirói tollal.*

A múzsához Berzsenyitől. *Elemzés és megítélés.*

Vörösmarty Mihály emléke; *kötetlen és kötött tollal.*

A tudomány az ifjaknak józansága, az öregeknek vigasztalása, a szegényeknek gazdagsága, a gazdagoknak ékessége. (Diogenes). *Elemzés.*

A költészet előnyei. *Fejtegetés.*

A magyar költők és jellemzeteik.

Az erény gyakorlás. Görögön jelesb férfainak felmutatásával.

A pályaválasztás legnehezebb feladat. *Értekezés.*
Gondolatok az év végével.

XIII. Az előadott tantárgyak vázlata.

I. Hittan.

- I. Osztály.* Hetenkint 2 óra. I. félév. A ker. kath. hit, ennek szükségei és kellékei, az erendő bűn, Jézus Krisztus, anyaszentegyház; különösen az oltári szentség, penitenciatartás és egyházirend. II. félév. Az Istennek tiz-, és az anyaszentegyháznak öt parancsa. Kézikönyv. Nagy katekizmus. Eger. 1852.
- II. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Az anyaszentegyház szertartásai az ünnepekig. II. félév. Az ünnepekről és más jeles napokról. Kézikönyv. A ker. kath. anyaszentegyház szertartásai és szokásai. Veszprém. 1853.
- III. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Az ó-szövetség története Mózesig. II. félév. Mózesről a Megváltó születésig. K. k. Bibliai történetek, Czuczor Gergelytől. Pest, 1853.
- IV. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Előkészületek a Megváltó eljövételéhez, Jézus gyermekkor, Jézus nyilvános élete. II. félév. Jézus kínszenvedése, halála és megdicsőítése. Az apostolok cselekedetei. K. k. Bibliai történetek stb.
- V. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Előismeretek a religio és isteni kijelentéstől. Isten élete mi-volta és a sz. Háromság titka. II. félév. Teremtés és megváltás. K. k. Kath. ker. hittan. Eger, 1853.
- VI. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Az anyaszentegyház, isteni malaszt, megigazulás, szentségek általában, keresztség és bérálás különösen. II. félév. A többi szentség, szentelmenyek, szentek egyessége, négy utolsó dolog. K. k. Kath. ker. hittan. Eger, 1853.
- VII. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Ker. kath. erkölcstan általánosán. II. félév. Különösen k. k. Kath. ker. hittan. Eger, 1853.
- VIII. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Keresztény egyházi történelem Nagy Károlyig. II. félév. Nagy Károlytól korunkig. K. k. Ker. egyházi történet. Hepp III. kiadás. Buda, 1854.

2. Latin nyelv.

- I. Osztály.* Het. 8 óra. I. félév. Betűtan, előisme az igékről, fő- és melléknevek, névmások, igehatározók. II. félév. Számnevek, előjárók, nevek nemei. K. k. Latin nyelvtan. Szepesi I. rész IV. kiadás. Pest, 1853. Olvasás, fordítás, elemzés, írásbeli dolgozatok.
- II. Osztály.* Het. 8 óra. I. félév. Az első rész ismétlése és az igék. K. k. Szepesy II. rész. Olv. ford. elem. és írásbeli dolgozatok.
- III. Osztály.* Het. 6 óra. I. félév. Szóegyeztetés, szóvonzat. II. félév. Folytatás a szóvonzatról. Olv. magyarázás, szószerkesztés. K. k. Latin mondattan. I. rész. Szepesi. Pest, 1853. Hoffmann Historiae antiquae. Bécs, 1854.
- IV. Osztály.* Het. 6 óra. I. félév. Szóegyeztetés; szóvonzat. II. félév. Igemódok, részesülők, állapotjegyzők, hanyatszók, szerkesztés, szómértan. Olv. és magyarázás. K. k. Latin mondattan. Szepesi. Pest, 1853. — Julius Caesar Comment. de bello Gallico. Lips. 1848.
- V. Osztály.* Het. 6 óra. I. félév. T. Livius L. I. Ovid. Metam. aetas aurea, arg. aenea, ferrea és fabula Deucalionis. II. félév. Ovidii Metam, fabula Daedali. Livii L. II. és XXI. választással. Orat. Hannib. ad Scip. és viszont. Szerkesztés és fordítás. K. k. Gryzar.

- VI. Osztály.* Het. 6 óra. I. félév. Sallust. Catilina választással, P. Virgilius Aeneid. L. I. 564. Versig. II. félév. Cic. Orat. in Catilinam I. Virg. Aeneid. 564. verstől végig. Georgic. L. IV. de cura apum. Bucol. Ecclóg. I. Szerkesztés és fordítás. K. k. Gryzar.
- VII. Osztály.* Het. 5 óra. I. félév. M. T. Cic. oratio p. Ligario, Virg. Aeneid. Lib. II. 409. Verstől végig. Emlézés, szerkesztés és fordítás.
- VIII. Osztály.* Het. 5 óra. I. félév. Taciti Agricola. Q. Horatii Fl. Lib. I. II. et III. odae 14. II. félév. Taciti Germania. Q. Horatii Fl. Lib. IV. két oda, Lib. I. Epodon Carmen 7. Lib. I. Satyra I. Lib. I. Epist. 10. Emlézés, szerkesztés, fordítás. K. k. C. Corn. Taciti opera. Lips. 1846. és Q. Horatii Fl. Carmina selecta. Vindobonae, 1853.

3. Görög nyelv.

- III. Osztály.* Het. 5 óra. I. félév. Betűtan, az ige némi ismertetése, névragozás. II. félév. Mellék- és számnevek, névmások, tiszta jellemű igék ragozása. K. k. Elemi hellen nyelvtan. Szepesi I. II. rész. Buda, 1852. és Vinterkorn S. olvasókönyve. Fordítás, elemzés, írásbeli dolgozatok.
- IV. Osztály.* Het. 4 óra. I. félév. Név és ige alaktan gyakorlati ismételése. II. félév. Ugyanaz folytatva a *mi* végzetű s rendhagyókkal együtt, s a szókötés gyakorlati ismertetése. Olv. elemz. s fordítás. K. k. Szepesi és Vinterkorn olv. könyv. 1—128. a II. foly. 30 mese. Írásb. dolg. Az elemzett jeles darabok tanulása és szavalása.
- V. Osztály.* Het. 5 óra. I. félév. Rendes és rendhagyó igék. Vinterkorn 59—160 §-ig Xenophon Anab. I. k. 1. fej. II. k. 5 fej. II. félév. Vinterkorn 160—194 §-ig Xenophon Anab. II. k. 6. f. III. k. 1. 2. fej. Ilias I. Rhap. 1—100 vers. Fordítva és elemezve. Írásb. gyakorlatok s némely jeles szakaszok betanulása. K. k. Hellen nyelvtan Szepesi 1852. Xenophon, Lipsiae 1849. és Hohegger.
- VI. Osztály.* Het. 5 óra. I. félév. Xenophon Anabasisának IV. könyve, Homeros Ilias I. k. 1—544 versig. II. félév. Homeros Ilias VII. 1—312 versig, fordítva és elemezve, tekintettel a nyelv és mondattan gyakorl. előadott szabályaira. Némely jeles szakaszok betanulása, s írásdolgozatok. K. k. Xenophon Lips. 1849. és Hohegger.
- VII. Osztály.* Het. 6 óra. I. félév. Nyelvtan és szókötés ism. Homeros Ilias Hohegger szerint. II. félév. IX. Rhap. 1—649. Xenophon Sokrates emlékezetességei. II. k. 1—10. fej. IV. k. 1—2 fej. — II. félév. Het. 4 óra. Ilias X. Rh. 1—569. Xenophon Sokrates emlék. IV. k. III. IV-ből 1—17 §. XVI. fej. Némely jeles szakaszok betanulása, s írásbeli dolgozatok.
- VIII. Osztály.* Het. 5 óra. I. félév. Homeros Ilias Hohegger-féle kiadás. IV. Rhap. Platon Apológiája. II. félév. Ilias V. Apologia folyt. és Kriton. A nyelvtan és szókötés folytonos ismételése, írásbeli dolgozatok, s némely jeles szakasz betanulása.

4. Magyar nyelv.

- I. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Betűtan, helyesírás, szónyomozás, névragozás, fő- és melléknevek, névutók. II. félév. 2 óra. Névmások, rendes igék ragozása. Olvasás, elemzés. Szavalás, írásb. gyakorlatok. K. k. Ihász Gábor magyar nyelvtana. Eger, 1853. Olv. könyv Trautwein J. Buda, I. rész 1852.
- II. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Rendes és rendhagyó igék ragozása. II. félév. Határozók, indulat és kötszók, szóképzés és összetétel. Olv. elem. szav. írásbeli dolg. K. k. ugyanazok.

- III. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Mondattan. II. félév folyt. és befejezés! Olv. elemz. szaval. írásb. dolg. K. k. Magyarszókötés. Buda, 1852. Olv. könyv. Trautwein J. Pest, 1852. III. rész.
- IV. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Irálytan. II. félév. Szómértan. Olv. elemz. szav. szerkesztés. K. k. Zimmermann és Trautwein olv. könyv.
- V. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Olvasás és fejtegetés. II. félév folytatás. Szaválás, szerkeszt. K. k. Vagács olvasmány.
- VI. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Magyar irod. története. II. félév folytatás. Olv. fejt. szaválás és szerkesztés. K. k. A magy. irod. ismertetése. Lonkay I. köt. 1855. Pest.
- VII. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Magyar irod. tört. folytatása. II. félév folytatás és befejezés. Olv. fejt. szav. szerkesztés. K. k. ugyanaz.
- VIII. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Magyar irodal. tört. folytatása. II. félév. Szépészet elemei. Olv. fejt. szav. szerkesztés. K. k. Ugyanaz jelesebb írók öszleg tárgyalva.

5. Német nyelv.

- I. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Helyes olvasás, írás, nem-, fő-, mellék- és számnevek ragozása. II. félév. Het. 4 óra. folytatás. Olvasás, fordítás, elemzés, írás. K. k. Német gramm. Töpler Th. IV. kiadás. Pest, Olv. könyv: Erstes Sprach- und Lesebuch für die Kath. Volksschulen. Wien, 1854.
- II. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Ismétlés, névmások, számnevek, szenvedő igék. II. félév. het. 4 óra. folyt. rendetlen igék s a többi beszédrészek. Olv. ford., elemz. K. k. ugyanaz. Olv. k. Zweites Sprach- und Lesebuch für die zweite Klasse, Wien, 1854.
- III. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Előbbiek bővebb előadása s olvasás közbeni ismétlése, rendhagyó igék. II. félév. Mondattan. Olv., elemz., fordit., írásb. dolgozatok. K. k. ugyanaz. Olv. könyv: Lesebuch v. Mozart. I. Theil. Wien, 1853.
- IV. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Mondattan. II. félév. olv., elemz., ford. K. k. mint fölebb.
- V. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. A beszédrészek rendhagyó igékig. II. félév. folyt. a beszédrészeknek és mondattan. Olv., elemz. ford. K. k. Mozart I. Th. és Töpler 4-ik kiad. Írásbeli dolgozatok.
- VI. Osztály.* Het. 3 óra. Olvasás, fordítás, elemzés. K. k. Mozart II. Theil. Írásb. dolgozatok.
- VII. Osztály.* Het. 3 óra. Olvasás, fordítás, elemzés. K. k. Mozart II. Theil. Írásb. dolgozatok.
- VIII. Osztály.* Het. 3 óra. Irod. története Bone és Pütz szerint. Olv. ford., elemz. K. k. mint fölebb. Írásbeli dolgozatok.

6. Történelem és földleírás.

- I. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Mér-, természettani- és politikai földrajz elemei. II. félév. folytatás. K. k. Az általános földrajz alapvonalai Bellinger nyomán Málik V. Bécs, 1853.
- II. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Ó-korból Azsia, Afrika és Europa népei a macedonok történeteig, ugyanazon világrészek földrajzával. II. félév. Macedonok és rómaiak története s földrajza. K. k. Pütz után Vincze Paulin. Pest, 1852.
- III. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Középkori történet a keresztes hadjáratokig bezárólag. II. félév. A westphali békeig, különös tekintettel Magyarországra. Időszerű földrajz. K. k. ugyanaz II. és III. k. Baranyaitól.

- IV. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Újabbkor. Amerika fölfedezésétől az északamerikai szabadságháborúig. II. félév. Folytatólag az 1815-ki eseményekig. Időszerű földrajz. Austriai birodalom ismerete. K. k. Az előbbi és austriai honismeret. Bécs, 1851.
- V. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Azsía, Afrika népeinek ó-kori és görög története a spartai köztársaságig. II. félév. A spartai köztársaságtól a rómaiak történeteig. Időszerű földrajz. K. k. Schröck Ferenc. I. kötet.
- VI. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. A rómaiak története a nyugoti birodalom megdüléseig. II. félév. Középkori történet a keresztes hadjáratokig. Időszerű földrajz. K. k. ugyanaz.
- VII. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. A keresztes hadjáratoktól kezdve Amerika fölfedezéseig. II. félév. Az újabbkor története a spanyol örököségi háborúig. K. k. I. félév. Schröck F. II. köt. Pest, 1853. II. félév. Pütz Baranyaitól. Pest, 1856.
- VIII. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. A westphali békekötéstől Napoleon császárságaig. II. félév. Folyt. Napoleon bukásaig. K. k. ugyanaz és austriai honismeret. Bécs, 1854.

7. Mennyiség- és bölcsészeti előtan.

- I. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Számítan a törtszámokig. II. félév. Folyt. Mértani nézlettan. K. k. Lutter Mennyiségtan. Pest, 1852. és Koller, I. rész.
- II. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. I. rész ismétlése után viszonyok, arányok, hármas szabály. Mértan: az előbbieket ismétlése és a háromszögek. II. félév. Számítan, összetett hármas szabály, kamatszámolás és mértékek. Mértan: folytatólag a három, négy s több oldalú idomok tulajdonságai, felosztása, változtatása és természetei. K. k. Barcs elemi számítan Buda, 1852 és Koller I. r.
- III. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. A négy betűvetési mivelet egész- és törtszámokkal. Mértan: három-, négy- és több szögek átváltoztatása, térmérése, körtan. II. félév. Hatványozás, gyökfejtés, csere és egybevetés. Mértan: körtan folytatása. K. k. Lutter II. és Mértani nézlettan Koller K.-tól. Pest, 1852.
- IV. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Összetett arányok és ezeken alapuló számítani miveletek megfejtése. Mértan: tömörtan; fölületmérés. II. félév. Betűszámítani miveletek ismétlése s egyenletek egy ismeretlennel. Mértan: tömörtan, tömegmérés. K. k. mint a III-ik osztályban.
- V. Osztály.* Het. 4 óra. I. félév. Betűszámítan: számrendszer, algebrai négy műtét, a mennyiségek tulajdonai s osztékonyságai. Mértani vonalok, szögek, a kör meghatározása, háromszögek összeillősége, egyközűk sajátosságai. II. félév. Betűszámítan: a közönséges tizedes s lánc törtek, viszonyok, arányok, hármas s társas szabály. Mértan: szögek, egyenes vonalok arányai, idomok hasonlósága, a körívek összeköttetése egymással s az egyenesekkel. K. k. Elemi mennyiségtan, Koretz Lőrinc. Pest, 1853.
- VI. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Betűszámítan: hatványok, gyökök, gyökmennyiségekkel műtétek, viszonyszámok. Mértan: a szögek mértéke, a körhöz vont egyenesek arányai, a körbeni s körkörüli háromszögek alakítása, a szabályos sokszögek, ezeknek körhöz viszonyaik s alakításuk, az idomok viszonyai alakítása, átváltoztatása és mértéke. II. félév; folytatás. egyenletek egy s több ismeretlennel. Mértan: az egyenes vonalú idomok osztása. Tömörmértan. Lapháromszögmérés. K. k. ugyanaz.
- VII. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Betűvetésből: másodrendű és határozatlan egyenletek, ha-

ladványok, csere, összevetés és Newton kéttagozata. Mértanból: térelemzés a lapon. II. félév. Betűvetésnek ismétlése. Mértanból: folytatás. K. k. ugyanaz.

VII. *Osztály.* II. félév. Het. 2 óra. Bölcsészeti előtan. Gondolkodástan. Beck J. szerint.

VIII. *Osztály.* Het. egy óra. A mennyiségtan ismétlése. K. k. ugyanaz.

VIII. *Osztály.* Het. 2 óra. Bölcsészeti előtan. I. félév. Tapasztalati lélektan. II. félév. Gondolkodástan. K. k. Beck J. szerint.

8. Természettudományok.

I. *Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Természetrájk: bevezetés, emlős állatok. II. félév. Rovarok és férgek. K. k. Természetrájk elemei. Hanák J. 1854.

II. *Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Természetrájk: madarak, hüllők és halak. II. félév. Növényország. K. k. ugyanaz.

III. *Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Természetrájk: ásványtan. II. félév. Természettan: a testek közös tulajdonai, vegy- és hőtán. K. k. előbbi és Lutter Ferd. Pest, 1853.

IV. *Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Természettan: a szilárd, ~~híg~~ és légnemű testek egyensúlya és mozgása, hangtan. II. félév. Láttan, villanyosság, delejesség, csillagászat. K. k. Természettan alaprajza. Lutter. Pest, 1853.

V. *Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Természetrájk: ásványtan. II. félév. Növénytan. K. k. Mihálka A. Pest, 1856.

VI. *Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Természetrájk: állattan. II. félév. Befejezés. K. k. ugyanaz.

VII. *Osztály.* Het. 3 óra. Természettan: a testek közös tulajdonai, vegytan, egyensúly és mozgás, hullám és hangtan. K. k. Természettan. Schirckhuber, Pest, 1853.

VIII. *Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Terjedékeny testek mozgása, hang- és láttan. II. félév. Csillagászat, légtünettan. K. k. ugyanaz.

XIV. Tanév folytán érkezett fontosabb rendeletek kivonathban:

A tanszervezet (44. lap. 1. 2. §.) határozványainak a tanulóknak a gymnasiumbai föl-vételénél szoros megtartása legrigorúbb kötelességgé tétetik, s megküldetnek a fölvételt illető új rendeletek, melyek teljes hatályba lépnek azon helyeken, hol a négy osztályú fő elemi tanoda rendezve van. Helytartósági szám. 16,646.

A kath. religio tankönyve Martin után Mester J. II. k. Eger, 1854. és Egyházi történelem Hepp után a pesti növ. papság harm. kiad. Buda, 1854. tankönyvekül használtatása megengedtetik. Minist. sz. 9408. és 10,621. 1854.

Az isk. végjelentésnek helyes szerkesztése meghagyatik. Helyt. sz. 21,066.

Varhanyószky Kristóf jelentékeny tolvajság bűne miatt minden kir. gymnasiumból kizáratik. Minist. sz. 5566/447. 1855.

A tanárikar személyzeti táblája évenként három péld. parancsoltatik fölküldetni. Helytart. szám. 23,851.

Szvorényi olvasmányok három köt. az algymn. használatára megengedtetnek. Minist. sz. 13,086.

A magán ösztöndíjasokról is értesítvény küldendő. Helyt. sz. 23,785.

Luznicki András, brzezani gymnas. tanulónak erkölcsi romlottsága miatti kizáratása a birod. tanintézetekből, hirdettetik. Minist. sz. 12,671.

A taneszközök, tanári és ifjúsági könyvtárak felállítása szoros kötelességgé tétetik. Helyt. sz. 26,451. 1855.

Tanképességi bizonyítványt nem bíró néptanítók számára kitűzetnek a vizsgálati idők és helyek. Minist. sz. 17,557 és 13,937. 1855.

Jettimféle ösztöndíjasok névjegyzéke közöltetik — köztök a szegedi gymnasiumból Wéber Károly, Pillich Kálmán és Király Antal.

Israile János, szebeni kath. gymn. tanulónak kizáratása közöltetik. Minist. sz. 15,460. 1855.

Az eperjesi evang. gymnasium nyilvánossá emeltetett. Minist. sz. 8886/735. 1855.

Lonkay magy. irod. ismertetése. I. köt. helyben hagyatik. Minist. sz. 15,392. 1855.

Vizjiák Ferenc, zágrábi gymnas. tanuló, szokásos tolvajság és jelentékeny hazugság bűne miatt minden birod. tanintézetből kizáratik. Minist. sz. 14,839/1452. 1855.

A miskolci evang. tanintézet sem gymnasium nevét nem viselheti, sem érvényes gymnasiumi bizonyítványt nem adhat. Minist. sz. 8081.

Duka László ösztöndíjas tanulónak megengedtetik illetékének fölvétele Szegeden. Helyt. sz. 17,776/3276. 1855.

„T. Livii ab urbe Condita stb. II. köt. Gryssartól“ című könyv használható. Minist. sz. 15,852. 1855.

Meghatároztatik a tanítási nyelv és az ez ügyben fölterjesztett véleményezés visszaküldetik. Minist. sz. 5846. 1855.

„Mértani nézetten algymn. és reáliskolai használatra Dr. Moenik után ford. Szabóky A. című könyv csak a tanárok által használható. Minist. sz. 10,479. 1854 és 13,380. 1855.

Stieler, Berghaus és Sydon atlasainak használása megengedtetik. Minist. 14,980. 1855.

A m. közokt. Ministerium helyeslő nyilatkozata a mult tanévről. Minist. sz. 19,906.

„Chrestomathie aus Xenophon“ című könyv iskolai használatra megengedtetik. Minist. sz. 15,189. 1855.

A természetrajz előadási módja — az algymnasiumban — a szervezettervben foglalt mód szerint (171. és 172. lap) újlag parancsoltatik. Minist. sz. 10,312. — 22,910. és 15,666. 1855.

Felújittatik Ő Felségének — a katonai szolgálatban volt egyéneknek polgári hivatalokrai alkalmaztatási felsőbb parancsa. Helyt. sz. 8546.

A szegedi elemi iskolák főelemi iskolákká emeltetnek. Minélfogva onnét vagy másunnon a gymnasiumbai fölvétel meghatároztatik. Minist. sz. 18,788. 1855.

Marmaros-Szigeti evang. kisgymnasium nyilvánosnak hirdettetik. Minist. sz. 16,859/1635. 1855.

Szvorényi olvasmányok 4-ik kötete az algymnasium 4-ik osztályában elfogadható. Minist. 18,895. 1854.

Kiadandó programok készítése vagy nem készítése följelentetni parancsoltatik. Minist. sz. 19,093. 1854.

Visszaküldetik a IV. tangyülési jegyzőkönyv — s egyszersmind fölmentetik az igazgatóság ideiglenesen a jegyzőkönyvek fölküldésétől; de az év végén szerkesztendő jelentés és jegyzőkönyv év végén fölterjesztendő. Helyt. sz. 401. 1856.

Moenik algebraja feltanoda számára Dr. Arnstein által fordítva elfogadható. Minist. sz. 19,919. 1856.

Márton József német nyelvtana jövöre minden tanulóval kitiltatik. Minist. sz. 19,149. 1856.

Dr. Zimmermann J. iránytanának második kiadása, mint nem célszerű, eltiltatik. Minist. sz. 118. 1856.

Az érettségi vizsgákra vonatkozó eljárás, mind a tanításra, mind az osztályozásra nézve, szorosan ajánltatik. Helyt. sz. 4041. 1856.

A bölcsészeti előtanra vonatkozó előbbi rendelet, mely szerint VIII. oszt. a tapasztalati lélektan előadandó, megújítatik. Minist. sz. 1182. 1856.

Közöltetik Ő cs. kir. Főnségének Albrecht Főhercegnek újabb címe. Helyt. sz. 1319. 1856.

Hermann Imre és Loidolt Adolf, salzburgi reáltanulók, mint bizonyos kihágás cinkosai minden birod. tanintézetből kizáratnak. Minist. sz. 19,669. 1856.

A német ajku tanulókra vonatkozó azon rendelet, mely szerint azoknak kezeikbe német könyvek adandók — valamint a magántanulókat illető rendelet is a vizsgákra nézve megújítatik. Helyt. sz. 1954/137. 1856.

Második félévben második osztályba esett 8-ik osztály tanulók érettségi vizsgára nem bocsáthatók. Minist. sz. 2078. 1856.

Schabus J. természettana mind eredetiben, mind fordításban iskolák használhatására megengedtetik. Minist. sz. 2078. 1856.

„Mittheilungen über wichtige neue Erforschungen etc.“ című haviirat, olcsóságánál fogva megszerzésre ajánltatik. Minist. sz. 1634. 1856.

A bécsi polytechnicumbai fölvételi mód közöltetik. Minist. sz. 20,038. 1856.

Fischl József, piseki (Csehország) gymnas. 6-ik oszt. izraelita tanulónak, durva erkölcs-telenségei hajlama miatt minden birod. gymnasiumbóli kizáratása jelentetik. Minist. sz. 405. 1856.

Az iskolák és azok környékeinek tisztántartása — különösen az illetlen fölírások és metszésektől — szorosan parancsoltatik. Helyt. sz. 9327. 1856.

Pisko F. J. természettana az algymnasiumban használható. Minist. sz. 3007. 1856.

Móser Sebestyén salzburgi gymn. tanuló, bebizonyult tolvajság miatt minden birod. tanintézetből kizáratik. Minist. sz. 4083. 1856.

A nagyszombati növeldeben megüresedett ösztöndíjakra esődület hirdettetik. Pozsonyi helyt. sz. 6293,873. 1856.

Érettségi vizsgákra ez évben a természetrájs és bölcs. előtan még föl nem vétetnek. Anyanyelvből a szóbeli éretts. vizsga csak előleges határozat után történhetik. Vizsgák alkalmával pedig a kikérdezések úgy történjenek, hogy a vizsgálandók tudományos képzettségének fokozata megítélthessék. Minist. sz. 4921. 1856. és 10,321. 1855.

A benedekiek rendébe fölveendő ifjakra nézve felhívás történik. Helyt. sz. 15,361. 1856.

Lonkay magy. irod. ismertetése. II. köt. előadható. Minist. sz. 2556. 1856.

Die mineralogische Anschauungslehre etc. című könyv az algymn. használható. Minist. sz. 10,312. 1855.

A helybeli négy jettimi ösztöndíjas tanulónak az illeték fölvétele helyben megengedtetik. Jett. alap föig. hiv. sz. 13,749. 1856. Valamint Szabó Kálmán tanulónak is orsz. fő fiz. hiv. sz. 13,761. 1856.

A tanárok művelésére ismét alkalom nyujtatik Bécsben a színhónapok alatt. Minist. sz. 8082. 1856.

Magántanulók szabályoztatnak. A lecketerv úgy mint az évi végjelentés németnyelven szerkesztendő. A jellemző osztályzásnál az előmenetel megítélése minden egyes tantárgynál egy általános kifejezéssel határozottassék meg. Helyt. sz. 15,458. 1856.

Iskolai bizonyítv. és névjegyzési megmaradt példányokról ezután értesítő jelentés tétesék. Helyt. sz. 14,191 1856.

Csődületek hirdettek az egyházi pályára kívánczóknak: csanádi, egri, kalocsai, váci megyékbe. Azonfelül sz. Benedek és a kegy. tanítórendiekhez.

Figyelmeztetésül. *a)* Jövő tanév october 1. napján veendi kezdetét, mit megelőznek september végével a fölvételi és ismétlői vizsgálatok. *b)* A magántanulók hasonlóul köteleztetnek october 1. napján magokat rendesen beiratni.

N a g y M á r t o n,
tanodaigazgató.